

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

**Prožívání výkonu trestního opatření u mladistvých ve
věznici Všehrdy**

Bc. Petra Šulcová

vedoucí práce: Doc. PhDr. Jaroslav Kořa

Praha 2009

Prague college of psychosocial studies

**"Getting of execution of criminal acquisition of juvenile at
prison Všeřdy"**

Bc. Petra Šulcová

The Diploma Thesis Work Supervisor: Doc. PhDr. Jaroslav Kořa

Praha 2009

Anotace

„Prožívání výkonu trestního opatření u mladistvých ve Věznici Všešrdy“ pojednává o prvotrestaných mladistvých odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody za § 219 trestního zákona, tedy provinění vraždy.

Úvodní kapitoly nastínily problematiku vězeňství se zaměřením na vězeňský systém a zejména problematiku fungování trestu a jeho specifik pro mladistvé. Dále popisují výkon trestu od přijetí, umístění až po propuštění příp. podmíněně propuštění z výkonu trestu. Důležitou součástí pro ujasnění si toho, jak věznice v praxi fungují je vnitřní klasifikace odsouzených, jejich práva a povinnosti a alespoň teoretický nástin specifického zacházení a práce s touto skupinou. Samozřejmostí je i práce, která navazuje po jejich propuštění tzv. postpenitenciární péče jako nutná pomoc a podpora při návratu do společnosti.

V praktické části bylo šetření prováděno prostřednictvím studia dokumentace a získaných poznatků z přímé práce s mladistvými. Stěžejní činností bylo získat náhled na prožívání výkonu trestu u vzorku mladistvých. Výsledky šetření pomohly zmapovat možnosti prožívání výkonu trestu a nástin možností jak s nimi pracovat v budoucnu.

Klíčové pojmy:

Výkon trestního opatření, prožívání, mladistvý odsouzený, práva a povinnosti, vnitřní diferenciacce, program pro mladistvé, program zacházení, postpenitenciární péče, studium dokumentace, kasuistiky, přímá práce.

Abstract

"Getting of execution of criminal acquisition of juvenile at prison Všešrdy" is dealing with the first juvenile offenders convicted to unconditional punishment of imprisonment for §219 of criminal law, i.e. murder offence.

Introductory chapters outlined the questions of prison service specialized on prison system and especially to questions of punishment functioning and its specifics for juvenile. Below I am describing execution of punishment since the admission, placing, until liberation eventually conditional release. Important part to make clear about how prisons are working is internal classification of convicted, their rights and duties and at least theoretical sketch of the specific managing and working with this group. Self-evidence is also the work which is connected after their release, so-called postpenal care as necessary help and support for comeback to society.

In practical section, the investigation was carried out through documentation studying and knowledge acquired during the work with juvenile. Fundamental was to get insight in getting of the execution with group of juvenile. Results of this investigation helped to map possibilities getting of the execution of punishment and sketch of the way how to work with them in future.

Key words:

Getting of execution of criminal acquisition, juvenile at prison, laws and responsibilities, internal classification, program for juvenile, program of treatment, postpenal care, study of documents, casuistry, classy labour.

OBSAH

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY	9
1.1 Organizační jednotky Vězeňské služby	10
1.2 Úkoly Vězeňské služby	13
2 SOUČASNÉ POJETÍ TRESTU	15
2.1 Účel trestu	17
2.2 Teorie funkce	20
2.2.1 Odplatná funkce trestu	20
2.2.2 Odstrašující funkce trestu	21
2.2.3 Rehabilitační funkce trestu	22
2.2.4 Eliminační funkce trestu	23
2.2.5 Restituční funkce trestu	23
2.3 Specifika trestů pro mladistvé	24
3 VÝKON TRESTNÍHO OPATŘENÍ ODNĚTÍ SVOBODY (VTOOS) U MLADISTVÝCH ODSOUZENÝCH	28
3.1 Přijímání mladistvých odsouzených do VTOOS	28
3.2 Umístování do věznic	29
3.3 Přeražení	30
3.4 Přerušení VTOOS (VTOS)	31
3.5 Propuštění z VTOOS	32
3.5.1 Konec trestu	32
3.5.2 Podmíněné propuštění	32
3.5.3 Upuštění od VTOOS	34
3.5.4 Amnestie, milost	35
3.5.5 Útěk	36
3.5.6 Úmrtí	37
3.6 Práva a povinnosti mladistvých odsouzených ve VTOOS	37
3.7 Klasifikace a vnitřní diferenciací mladistvých	40
4 ZACHÁZENÍ S MLADISTVÝMI ODSOUZENÝMI	43
4.1 Odborní zaměstnanci	44
4.2 Program zacházení	44
4.2.1 Program pro mladistvé	46
4.2.2 Obsah programu zacházení	48
4.2.2.1 Pracovní aktivity	48
4.2.2.2 Vzdělávání odsouzených	49
4.2.2.3 Speciálně výchovné postupy	51
4.2.2.4 Zájmové aktivity	51
4.2.2.5 Oblast utváření vnějších vztahů	52
4.2.3 Kázeňské odměny a tresty	52
4.2.3.1 Odměny	53
4.2.3.2 Kázeňské tresty	54

5 POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE	55
PRAKTICKÁ ČÁST	56
1 KAZUISTIKA – Lukáš	57
2 KAZUISTIKA – Michal	65
3 KAZUISTIKA – David	70
4 KAZUISTIKA – Tomáš	76
5 KAZUISTIKA – Petr	82
ZÁVĚR	86
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	88
PŘÍLOHY	90
č.1 Program zacházení	

ÚVOD

Pracuji jako vychovatelka ve Věznici Všehrdy na oddělení výkonu trestu pro mladistvé odsouzené a pro svou práci jsem zvolila téma „Prožívání výkonu trestního opatření mladistvých ve Věznici Všehrdy“.

Do vězení se může dostat každý. Nepřipustíme si to až do doby, než se někdo z nás nebo našich blízkých, koho máme rádi, dostane do rozporu se zákonem a pak i za mříže. Vězení, ač to pro někoho může znít překvapivě, není jen represivním nástrojem, je především formou výchovy, převýchovy, nápravy a podle slov 8. kongresu OSN v Havaně, kde se v roce 1990 jednalo o vězeňství jako specifickou sociální službou.

Lidé, kteří ve výkonu trestu nikdy nebyli, pohlíží na téma vězeňství s jistou dávkou zvědavosti. Zažitě předsudky o věznicích v pruhovaných uniformách a mřížích, které odsouzení nesmějí opustit, se v rámci humanizace vězeňství radikálně změnilo. Samozřejmě, že velmi záleží na typu věznice, ve které má odsouzený vykonávat trest. Každý typ věznice se od sebe liší množstvím různých zabezpečení, režimem apod.

Život ve věznici se skládá z pohybu na cele, z pracovní činnosti, stravy, spánku, vycházky, osobního volna, kontaktu s ostatními odsouzenými na dané ubytovně, vychovateli, speciálními pedagogy, sociálními pracovníky, psychology a také při návštěvách s příbuznými a přáteli.

V současných podmínkách nápravných zařízení se setkáváme s programy zacházení odsouzených, které se týkají vzdělávání, pracovní činnosti, speciálně výchovného poradenství, zájmové činnosti či duchovní sféry.

Cílem této diplomové práce je získat náhled na prožívání výkonu trestního opatření mladistvých odsouzených, kteří vykonávají nepodmíněný

trest odnětí svobody § 219 trestního zákona, tedy vraždu a jsou ve výkonu trestu poprvé.

Práce má dvě části: teoretickou a praktickou.

V teoretické části se pokusím pomocí odborné literatury a související legislativy přiblížit problematiku vězeňství se zaměřením na vězeňský systém v naší zemi a zejména se pokusím rozebrat problematiku fungování trestu a jeho specifika pro mladistvé. V další kapitole této práce se věnuji samotnému fungování výkonu trestního opatření u mladistvých, které spočívá v jejich přijímání, umístování a diferenciaci ve věznicích. Nedílnou součástí jsou i práva a povinnosti.

V závěru teoretické části pojednávám o specifickém zacházení s touto skupinou odsouzených, práci odborných zaměstnanců, kteří se na něm velkou měrou podílí a programu zacházení, jehož cílem je vytvoření předpokladů pro návrat do civilní společnosti tak, aby jedinec odstranil ze svého života páchaní trestné činnosti. V tom je nutná i pomoc a podpora tzv. postpenitenciární péče, která má být následnou a systematickou převážně sociálně pedagogickou péčí pro osoby propuštěné z výkonu trestu.

V praktické části jsem se snažila zprostředkovat náhled na to, jak mladiství vrazi prožívají výkon trestu, pokud se zde ocitnou poprvé. Výzkumná část je zaměřena na kvalitativní šetření, zahrnující kazuistiky jednotlivých mladistvých. Je názorným popisem, vysvětlením a pochopením skutečné reality trestaných jedinců, kteří se přes mnohé překážky snaží najít prostředky a metody, které jim pomáhají k plnohodnotné adaptaci ve společnosti po návratu z výkonu trestního opatření.

Věřím, že tato práce upozorní na potřebu aplikace některých druhů metod sociální práce i v prostředí věznice, kde je cílem pomocí restriktivních opatření a kontroly resocializovat jedince s poruchami chování a současně poslouží k lepšímu poznání problematiky výkonu trestu odnětí svobody pro odbornou veřejnost.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY

Vězeňskou službu České republiky řadíme mezi vnější, formální institut sociální kontroly. Znamená to, že chování jedince nezávisí jen na jeho sebekontrolole (mluvíme o kontrole vnitřní), ale musí být kontrolováno především okolím. Pokud nejsou z jedincovy strany dodržovány sociální normy společnosti, následují negativní sankce. Cílem Vězeňské služby ČR je převýchova pachatele trestného činu k dosáhnutí pozitivního chování, které je slučitelné s normami společnosti.

České vězeňství doznalo změny po pádu totalitního režimu. Česká republika vstoupila do období demokratizace, jejíž procesy se dotkly i sektoru vězeňství, které je důležitou a nezastupitelnou součástí sociální politiky naší společnosti. Zanikl tak dřívější Sbor nápravné výchovy a byla zřízena Vězeňská služba České republiky, zákonem České národní rady ve smyslu § 1 *Zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky* ze dne 17. listopadu 1992 s účinností od 1. 1. 1993. Tento zákon, který byl později novelizován, již naštěstí nenavazuje na způsoby totalitního režimu při zacházení s odsouzenými jedinci ve vazbě a výkonu trestu dle tehdejšího sovětského modelu, ale zahrnuje v sobě moderní prvky humanizace nové demokratické společnosti.

Významná pro transformaci českého vězeňství je *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015*,¹ která je v souladu s mezinárodními konvencemi a jejímž cílem je především nastoupení cesty demokratizace a

¹ *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015* [online] , VSČR. Dostupné z: http://ad.vscr.cz/news_files/Koncepce2015.pdf > [citováno 2009-06-25]

respektování lidských práv jedince i v době, kdy si odpykává trest odnětí svobody v některém z typů věznic.²

„Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015 (2004) uvádí strategické záměry - např. nutnost vytvoření celostátní počítačové databáze vězněných osob včetně informací o dosavadních způsobech zacházení s nimi apod. Koncepce vychází z dokumentů, které v průběhu let k vězeňství vydávala a vydává Rada Evropy. Respektuje prognózy vývoje kriminality, již realizované i teprve uvažované změny trestní politiky a dopady těchto jevů na vývoj vězeňské populace. Apeluje na řídicí i řadové příslušníky a občanské pracovníky Vězeňské služby ČR s cílem dosáhnout jejich plné osobní angažovanosti, a to jak na tvorbě koncepce samotné, tak především na jejím úspěšném praktickém naplňování.“³

Vězeňská služba zajišťuje výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody, a to v rozsahu stanoveném tímto zákonem ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů, a při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti. Vězeňská služba je ozbrojeným bezpečnostním sborem, který řídí generální ředitel Vězeňské služby, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti.⁴

1.1 Organizační jednotky Vězeňské služby⁵

Uspořádání Vězeňské služby ČR vychází ze *Zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky*. Organizační jednotky zahrnují:

² SKOUPÁ, L. *Systém vzdělávání pracovníků a odsouzených v českém vězeňství*.

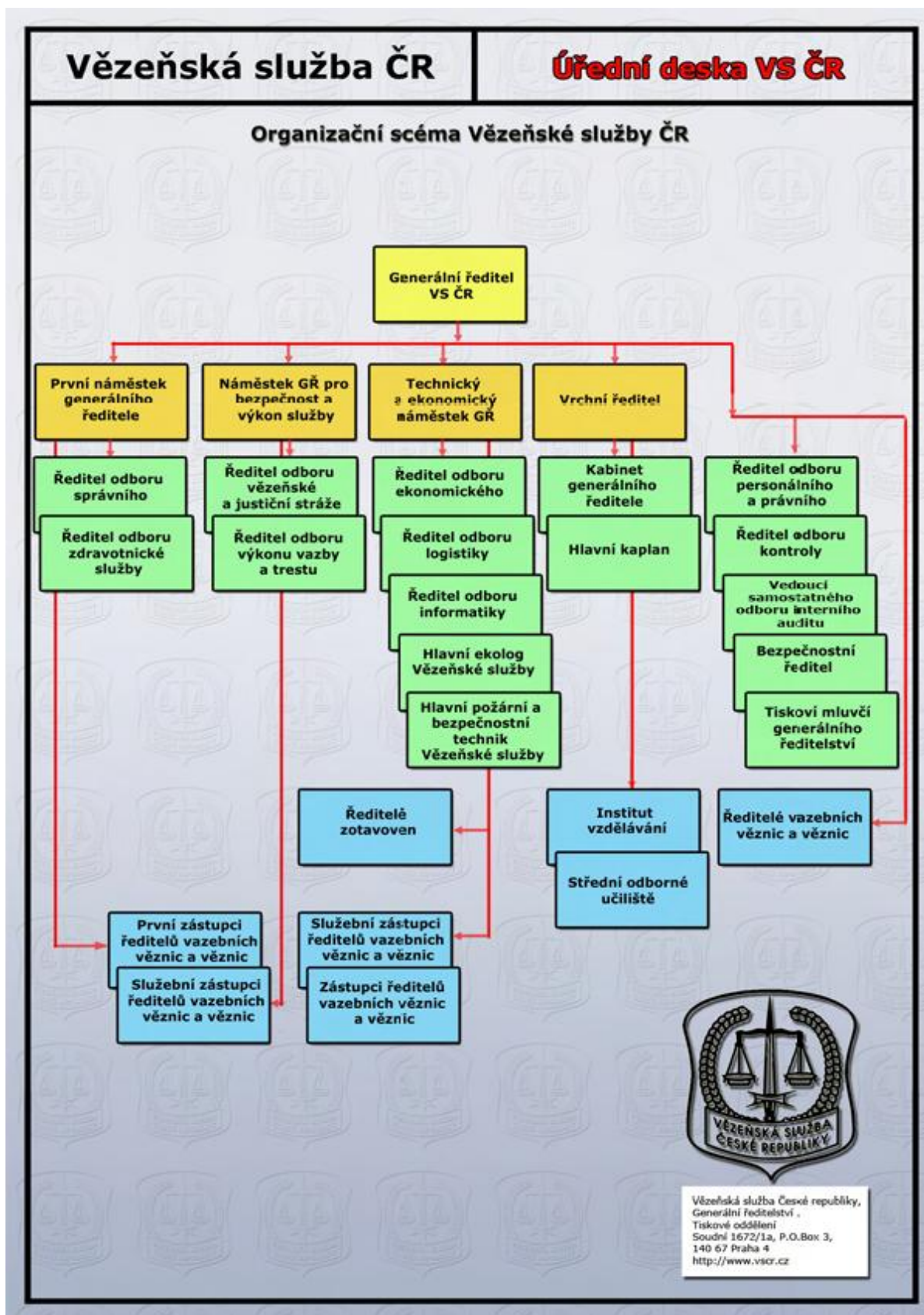
Bakalářská práce [on-line]. Dostupný na WWW: <<http://is.muni.cz/aut/th/55215>>

³ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. 183 s. ISBN 80-86708-05-5. s.37-38.

⁴ *Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky*.

⁵ Tamtéž.

Organizační schéma Vězeňské služby ČR.

Zdroj: Internetové stránky Vězeňské služby ČR
(převzato z: http://ad.vscr.cz/news_files/organizacni_schema_VS.jpg)

- **Generální ředitelství**

Generální ředitelství je odborným orgánem pro řízení a kontrolu Vězeňské služby a pro plnění úkolů v oblasti státní správy vězeňství. Generální ředitelství svou organizační, řídicí, kontrolní a metodickou činností vytváří předpoklady, aby jednotlivé organizační články Vězeňské služby mohly řádně plnit úkoly vyplývající pro Vězeňskou službu ze zákonů a dalších právních předpisů.

- **Vazební věznice**

Vazební věznice zabezpečují, aby vazba plnila zákonem stanovený účel a byla vykonávána v souladu se zákonem. Generální ředitel je oprávněn určit, ve kterých vazebních věznicích lze zajišťovat též výkon trestu.

- **Věznice**

Věznice zabezpečují, aby trest odnětí svobody plnil svůj účel a aby byl vykonáván v souladu se zákonem, a plní též další povinnosti, které jim v souvislosti s výkonem trestu ukládají právní a vnitřní předpisy. Generální ředitel je oprávněn určit, ve kterých věznicích lze zajišťovat též výkon vazby.

- **Institut vzdělávání Vězeňské služby**

Institut vzdělávání je rezortním vzdělávacím zařízením s celorepublikovou působností, které v souladu se schválenou koncepcí vzdělávání ve Vězeňské službě zabezpečuje, aby příslušníci a občanští pracovníci Vězeňské služby byli náležitě vycvičeni a vyškoleni pro výkon služby a zvyšovala se jejich odborná úroveň pro výkon práce. Za tímto účelem Institut vzdělávání organizuje a zabezpečuje zejména odborné vzdělávání.

Uvedené organizační články Vězeňské služby zřizuje a ruší ministr spravedlnosti. Generální ředitelství zabezpečuje plnění společných úkolů

ostatních organizačních jednotek, které metodicky řídí a kontroluje. V čele vazebních věznic, věznic a Institutu vzdělávání jsou ředitelé, které jmenuje a odvolává generální ředitel.⁶

Právní úkony jménem státu činí za Vězeňskou službu generální ředitel. Ředitelé vazebních věznic, věznic a dalších organizačních jednotek Vězeňské služby jsou oprávněni jednat a činit právní úkony za Vězeňskou službu ve všech věcech kromě těch, které podle tohoto zákona nebo rozhodnutí ministra nebo generálního ředitele patří do jejich pravomoci.

1.2 Úkoly Vězeňské služby⁷

Vězeňská služba České republiky:

- a) spravuje a střeží vazební věznice a věznice a odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody;
- b) střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody;
- c) prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění;
- d) provádí výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky při výkonu vazby a při výkonu trestu odnětí svobody;
- e) zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva, a v jiných místech jejich činnosti a v rozsahu stanoveném tímto zákonem zajišťuje pořádek a bezpečnost při výkonu

⁶ Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky.

⁷ Tamtéž.

- pravomoci soudů a státních zastupitelství;
- f) vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody;
 - g) provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, případně i osob ve výkonu vazby;
 - h) vede evidenci osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody na území České republiky;
 - i) plní úkoly, které pro ni vyplývají z vyhlášených mezinárodních smluv, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána;
 - j) zabezpečuje vzdělávání příslušníků Vězeňské služby a občanských zaměstnanců Vězeňské služby, které provádí Institut vzdělávání, a vzdělávání osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, které provádí Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště Vězeňské služby;
 - k) poskytuje zdravotní péči osobám ve výkonu vazby, osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, příslušníkům a občanským zaměstnancům Vězeňské služby, v případě potřeby zabezpečuje specializovanou zdravotní péči v mimovězeňských zdravotnických zařízeních;
 - l) prošetřuje vlastními pověřenými orgány trestnou činnost příslušníků, ve spolupráci s Policií České republiky se podílí na předcházení a odhalování trestné činnosti osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody.

Vězeňská služba plní i další úkoly podle zvláštních právních předpisů.

2 SOUČASNÉ POJETÍ TRESTU

Lidé si již odnepaměti tvořili a tvoří svá vlastní pravidla chování, aby byl život ve společnosti co nejvíce snesitelný. Většina společnosti se potom těmito normami řídí, ale vždy se najdou lidé, kteří je naopak nedodržují, buď vědomě nebo z jakýchkoliv jiných důvodů.

Proto, aby společnost zajistila dodržování svých pravidel, musí existovat trest pro ty, kteří tak nečiní. Základní otázkou je, jak pojmout trest, aby byl spravedlivý jak z pohledu oběti, tak z pohledu toho, jenž porušil dané pravidlo, a jak trestat, aby v budoucnu vzhledem k trestanému nebylo dalšího trestu již třeba. Jinými slovy: co je třeba učinit, aby byl trest prostředkem nápravy.

Sociální kontrola je instrumentem, kterým je dosahováno žádoucího konformního chování lidí v dané společnosti. Společnost působí sama na sebe, a to ve všech procesech sociální integrace, zejména je ale reagováno na odchýlné chování. Působením této kontroly se překonávají protiklady, napětí a konflikty, a to jak mezi velkými společenstvími, tak i mezi jednotlivými členy dané společnosti.

Prostředky této kontroly jsou např. náboženství, morálka, výchova, právo atd. Vykonávána je pak formálními nebo neformálními institucemi.

Formální instituce kontroly představují subjekty, jejichž působení je formalizováno neboli normativně upraveno (např. policie, soudy). Provádějí vnější, vysoce specializovanou, normativně vymezenou a společensky racionálně opodstatněnou kontrolu chování jednotlivých členů společnosti.

Oproti tomu *neformální kontrola* není určena jen racionálně, ale působí zde i významná složka afektivní, hodnotová, zážitková aj. Důležité je, že tyto neformální instituce (jako např. rodina, škola, zájmové organizace atd.) vykonávají tuto kontrolu bez zmocnění, vymezeného postupu či přesně určené strukturace rolí – a navíc při plnění dalších funkcí, jako je pečování o člena rodiny, žáka nebo klienta. Subjekty neformální kontroly také na rozdíl od

formálních nedisponují donucovacími sankcemi, ačkoliv určité sankce k dispozici mají také (např. pokáraní)

Společnost si vždy vytváří určitý systém způsobů reagování na situace, v nichž jsou její základní normy a hodnoty porušovány, což ohrožuje její fungování či samotnou existenci.

Názory na tresty a způsoby trestání odráží jak kulturní a ekonomickou úroveň společnosti, tak vztah společnosti k jedinci a její postoj k občanským právům a svobodám. V tomto způsobu reagování zaujímá významné místo systém sankcí, který je představován trestním právem.

Úkolem trestního práva v každém demokratickém státě je ochránit společnost před kriminalitou. K naplnění tohoto úkolu disponuje trestní právo prostředky, které se postupně vyvíjely. Součástí represivních prostředků představují právě trestní sankce. Mezi tyto sankce patří i trest odnětí svobody.

V pojetí současné právní úpravy je trest odnětí svobody trestem nejpřísnějším, představujícím mimořádně závažný zásah do oblasti lidských práv jedince. Význam toho trestu je nesporný, a to i přes snahu jej omezovat a nahrazovat alternativami. Trest odnětí svobody je za určitých situací jediným a nezastupitelným.

Trest v českém trestním právu můžeme tedy definovat jako právní následek trestného činu, představující jeden z prostředků dosažení účelu trestního zákona, vyjadřující negativní hodnocení pachatele a jeho činu, sledující účel uvedený v trestním zákoně, ukládaný pouze trestním soudem, jehož výkon je vynutitelný státní mocí.⁸

Společnost se v průběhu historického vývoje transformuje a s ní se mění i pojetí účelu či funkce trestu. Důsledkem určité politické a ekonomické situace, a vlivem převládajících filozofických směrů v dané době, dochází ke změnám, jak v úrovni právního vědomí, tak v zastávaných sociálních hodnotách.

⁸ KRATOCHVÍL, V. AJ. Trestní právo hmotné. Obecná část. 3. vydání. Brno: MU v Brně, 2005, str. 404.

2.1 Účel trestu⁹

Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat ho k tomu, aby vedl řádný život. Výkonem trestu nesmí být ponížena lidská důstojnost. To vyplývá i z *Listiny základních práv a svobod*, která je nedílnou součástí *Ústavy ČR*.

Trest odnětí svobody se vykonává ve čtyřech základních typech věznic s označením:

- a) s dohledem;
- b) s dozorem;
- c) s ostrahou;
- d) se zvýšenou ostrahou.

Způsob výkonu trestu v jednotlivých typech věznic upravuje zvláštní zákon (č. 140/1961 Sb., *Trestní zákon*). Pachatel trestného činu je po vykonání rozsudku soudem zařazen do věznice:

a) *s dohledem* – tento typ věznic je určen pro pachatele, kterému byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti, a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin.

Odsouzení zařazení ve věznici s dohledem se v prostorách věznice pohybují bez omezení. V mimopracovní době lze odsouzeným povolit volný pohyb mimo věznici především za účelem návštěvy kulturních, sportovních akcí či bohoslužeb. Ředitel věznice rozhodne, zda odsouzené bude doprovázet vychovatel. Návštěvy se uskutečňují zpravidla bez dohledu zaměstnance věznice. Každých 14 dní lze odsouzenému umožnit dočasné opuštění věznice až na dobu 24 hodin.

⁹ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-041-9

b) *s dozorem* – tento typ je určen pro pachatele, kterému byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a který již byl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo pachatele, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující dva roky a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin.

Odsouzení se v prostorách věznic pohybují zpravidla pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby, u vybraných odsouzených může ředitel udělit volný pohyb po věznici. Mimo věznici lze udělit volný pohyb při plnění pracovních povinností těm odsouzeným, u kterých se nepředpokládá riziko zneužití. V případě, že je organizována akce mimo věznici, musí se jí zúčastnit také zaměstnanec. Návštěvy probíhají obdobně jako u odsouzených v dohledu, tedy bez přítomnosti zaměstnance věznice, opuštění věznice v souvislosti s návštěvou na 24 hodin lze udělit maximálně jedenkrát do měsíce.

c) *s ostrahou* – tento typ věznic je určen pachatelům, kterým byl trest uložen za úmyslný trestný čin, a zároveň nejsou splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou, a pachatelům, kteří byli odsouzeni pro trestný čin spáchaný z nedbalosti a nebyli zařazen do výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem nebo s dozorem.

V areálu věznice se odsouzení pohybují zásadně pod dohledem zaměstnance věznice. Ubytovny odsouzených jsou uzamykány. Volný pohyb po věznici za účelem plnění pracovních povinností lze udělit pouze výjimečně, a to důsledně vybraným odsouzeným. Návštěvy akcí konaných mimo věznici lze umožnit pouze odsouzeným, kteří jsou zaměstnáni na nestřeženém pracovišti, a také těm, kteří se nacházejí na výstupním oddělení. Návštěvy probíhají zpravidla za dohledu zaměstnance, udělit opuštění věznice až na 24 hodin lze pouze jednou za dva měsíce.

d) *se zvýšenou ostrahou* – tento typ je určen pachateli, kterému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí, kterému byl uložen trest odnětí svobody jako zvlášť nebezpečnému recidivistovi (§ 41 odst. 1), kterému byl za zvlášť závažný trestný čin (§ 41 odst. 2) uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osmi let, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu.

V prostorách věznice se odsouzení smí pohybovat pouze za doprovodu zaměstnance věznice, v žádném případě nelze udělit volný pohyb po věznici. Pracovně lze odsouzeného zaměstnat pouze na pracovišti v areálu věznice, popř. smí vykonávat práci přímo v cele. Návštěvy se konají pouze v areálu věznice a zpravidla za dohledu zaměstnance Vězeňské služby.

V odlišné situaci jsou *mladiství* odsouzení – jsou organizováni jako specializované oddělení, nikoli přímo typ věznice, a jsou zařazováni odděleně od dospělých. Po věznici se mladiství odsouzení pohybují zpravidla pod dohledem zaměstnance (konkrétně vychovatele nebo dozorce). Při akcích konaných mimo areál věznice musí být mladiství také doprovázeni zaměstnancem. Návštěvy se konají zpravidla pod dohledem.

Ve věznici s ostrahou, věznici se zvýšenou ostrahou a věznici pro mladistvé jsou používány speciální stavebně technické prostředky a ozbrojené strážce k zabránění útěku odsouzených.

2.2 Teorie funkce trestu

Z hlediska systematickosti lze vycházet z klasického pojetí funkce trestu, ačkoliv toto členění je čistě teoretické a v praxi se jednotlivé funkce vzájemně prolínají a tresty v trestním zákoně je obsahují v různém rozsahu. Funkce trestu spočívá na pěti základních funkcích:¹⁰

- odplatná funkce;
- odstrašující funkce;
- rehabilitační funkce;
- eliminační funkce
- restituční funkce.

2.2.1 Odplatná funkce trestu

Jedná se o jednu z nejstarších funkcí trestu. Trest je chápán jako přirozený důsledek kriminálního jednání. Společnost má morální povinnost potrestat jedince, který porušuje její základní morální zásady obsažené v trestním právu. Pachatel musí pocítit určitou újmu, jejíž výše je vyjádřena druhem trestu, který by měl odpovídat závažnosti spáchaného činu. Trest zde představuje odplatu jako sociální mstu. Nástrojem této msty by měl být stát a ne oběti, které se pachatelům mstít nesmějí. Tento názor lze najít již v Bibli – viz známé: „*oko za oko, zub za zub*“.

Postupem doby se v praxi jeví jako největší problém, jak stanovit přiměřenost újmy, a jak stanovit závažnost trestného činu. Tato teorie odplaty má totiž dva zásadní aspekty. Za prvé: myšlenka odplaty výrazně ovlivňuje veřejné mínění, čímž pomáhá formovat reakce společnosti na dané sankce a posiluje její právní vědomí. Za druhé: odplata slouží jako kontrola užívání neomezených trestů státní mocí za účelem odstrašení potenciálních pachatelů. Tedy že provinění musí odpovídat trestu, který může být uložen pouze jedinci, který porušil zákon.

¹⁰ KARABEC, Z. *Účel trestání*. Kriminalistika, 2000, č.2 s. 108.

Odplatná funkce trestu se snaží o vytvoření rovného a proporcionálního vztahu mezi proviněním a trestem.

2.2.2 Odstrašující funkce trestu

Podstatou této funkce je především to, že odrazuje pachatele od dalšího nežádoucího chování, a zároveň odstrašuje i ostatní jedince, kteří se mohou stát potenciálními pachateli. Proces odstrašení je vždy individuální, tentýž trest a jeho podmínky výkonu jsou prožívány různými odsouzenými různě.

Zůstává otázkou, na jakých podmínkách závisí účinek odstrašení. V dnešní době je již zřejmé, že preventivní funkce trestu nespočívá v jeho tvrdosti, ale v jeho neodvratnosti a rychlosti při odhalení pachatele. Tento pohled potvrzují i rozsáhlé diskuse ohledně trestu smrti. Faktem však zůstává, že po znovuzavedení absolutního trestu v některých zemích kde byl dříve zrušen, nedošlo k výraznému ani trvalému snížení kriminality.¹¹

Chceme-li dle této teorie docílit větší účinnosti odstrašení, je třeba přihlížet více k pachateli než ke škodlivosti spáchaného činu. Tato funkce trestu je spojena s ideou exemplárního potrestání, kdy by potrestání pachatele mělo být dostatečně přísné pro výstrahu ostatním, otázkou ovšem zůstává možnost zneužití výstražného trestu pro jiné cíle než potlačení kriminality. Samotný trest není jediným odstrašujícím účinkem, podobný charakter mají i nežádoucí účinky trestu (jako např. stigmatizace kriminálního a s ní spojený problém se znovuzapojením pachatele do normální společnosti po vykonání trestu).

Kritici této teorie ukazují na nebezpečí přeceňování významu odstrašení, neboť motivace a rozhodnutí spáchat trestný čin je výsledkem vzájemné interakce mnoha vnějších i vnitřních faktorů, jejichž působnost a závažnost nelze odhadnout.

¹¹ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. AJ. *Základy kriminologie a trestní politiky*, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2005, s. 191.

2.2.3 Rehabilitační funkce trestu

Základním problémem, jímž se tato funkce zabývá, je otázka, co je třeba učinit ve vztahu k pachateli, jak s ním zacházet při výkonu trestu, aby trestnou činnost již v budoucnosti nepáchal. Jediný ospravedlnitelný cíl trestu tato teorie spatřuje v tom, aby bylo pachateli poskytnuto takové odborné zacházení, které by umožnilo poznat jeho osobnostní vlastnosti i vlastnosti chování v interakci s vnějším prostředím, které dotyčného vedou k páčání trestné činnosti. Toto poznání má vést ke stanovení správného korektivního procesu, k motivaci pachatele a ke správnému způsobu vedení tohoto procesu tak, aby došlo k nápravě, tedy ke společensky žádoucím chování.

Rehabilitační teorie vychází z faktu, že kriminální chování konkrétního jedince je důsledkem určitých poznatelných vlivů, jako například nedostatků ve výchově, narušeného rodinného prostředí, existenční nouze nebo určitých biologických a psychických předpokladů. Je zde tedy patrné zaměření na jedinečnou osobnost pachatele a individualitu každého kriminálního chování.

Svého největšího rozmachu dosáhla rehabilitační funkce trestu v 60. letech v USA a později i v Evropě zejména ve skandinávských zemích. Došlo ke zpracování různorodých strategií a terapeutických postupů působení na různé skupiny pachatelů, od závislých na alkoholu až po speciální postupy a programy pro agresivní jedince. Svůj vliv měla teorie i na budování vězeňských zařízení přizpůsobených na realizaci různých výchovných programů.

Tyto postupy zacházení s odsouzenými jsou ovšem vysoce náročné na odbornou úroveň personálu, vyžadují účast expertů a díky tomu jsou i vysoce finančně nákladné. Navíc je požadována participace pachatelů na daných programech, což se často ukazuje přinejmenším jako problematické.

Rehabilitační funkce trestu usiluje o opětovné zařazení pachatele do společnosti na základě změny chování, dosažené správnými terapeutickými postupy při výkonu trestu, jež mohou být stanoveny pouze díky porozumění problémovosti konkrétního jedince v sociálním kontextu.

2.2.4 Eliminační funkce trestu

Účel trestního postihu spatřuje tato teorie čistě v dočasné nebo trvalé izolaci pachatele od ostatní společnosti. Izolace zde není pojímána jen jako nejcitelnější újma ve vztahu k pachateli, ale i jako nejspolehlivější ochrana společnosti.

Od vzniku prvních lidských společenství bylo vyhnání z kmene či rodu jednou z nejpřísnějších sankcí. V dnešní době se izolace připouští pouze u jedinců, kteří nejsou schopni v procesu resocializace změnit své chování, a proto zde zůstává vysoké nebezpečí jejich selhání a možnost dalšího nežádoucího chování vůči společnosti.

Pokud jde o otázku napravitelnosti nebo nenapravitelnosti jedince, je třeba uvést, že s rozvojem věd o člověku se neustále rozšiřují poznatky o příčinách lidského chování, avšak právě díky rostoucímu množství poznatků se ukazuje, jak je obtížné na tuto otázku odpovědět s vědomím plné odpovědnosti, jak ke společnosti, tak ke konkrétnímu pachateli. Tento problém rozhoduje tým odborníků a znalců, přičemž musí být zohledňována různá hlediska v dlouhém časovém období.

Základem této funkce trestu je tedy ochrana společnosti jako celku. (Ve vztahu k jednotlivým pachatelům pak snaha izolací dosáhnout zabránění další trestné činnosti.

2.2.5 Restituční funkce trestu

Tato teorie zdůrazňuje význam odstranění následků trestného činu a význam náhrady škody, kterou utrpěla oběť. Trest má především obnovit rovnováhu v sociálních vztazích, které byly porušeny nežádoucím jednáním a uspokojit nároky poškozených osob.

Vývoj kriminality v poválečném Japonsku se stal podnětem pro znovuoobjevení institutů typu omluva, lítost, náprava a odpuštění, neboť jejich značným využíváním byl pokles kriminality vysvětlen. Tyto mechanismy jsou

kromě jiného i charakteristickým znakem řady náboženských směrů, což může též významně napomáhat jejich účinkům.¹²

„Restorativní přístup k řešení kriminálního jednání, neznamená odmítnutí klasických trestních postupů a sankcí, ale jde o jejich vhodné doplnění, rozšíření možnosti volby reakce na trestný čin a možnost pro uplatnění individualizovaného přístupu k pachateli, což v důsledku pozitivně ovlivní účinnost trestního postihu.“¹³

2.3 Specifika trestů pro mladistvé

Listina základních práv a svobod v čl. 32 odst. 1 stanoví, že zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena. V trestním právu, pokud se týče trestní odpovědnosti mladistvých, trestního řízení vedeného proti nim nebo sankcí, se speciální péče společnosti v určitých ohledech vyznačuje rozdílnou úpravou od obecné úpravy v trestním zákoně či trestním řádu. Trestní zákon v § 74 a trestní řád v § 291 obsahují odkaz na zvláštní zákon. Tímto, od 1. ledna 2004 účinným zákonem, je *Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže*. Jak v ustanovení § 74 *Trestního zákona*, tak i v ustanovení § 291 *Trestního řádu* je současně zakotvena subsidiární aplikace trestního zákona ve vztahu k výše zmíněnému zvláštnímu zákonu, a to akcentem na skutečnost, že pokud zvláštní zákon o soudnictví ve věcech mládeže nestanoví jinak, postupuje se dle trestního zákona nebo trestního řádu.

Ústředním pojmem *Zákona o soudnictví ve věcech mládeže* je **mladistvý**. Zákon za mladistvého označuje dle § 2 písm. d) osobu, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok věku a nepřekročila osmnáctý rok věku. V souvislosti s ustanovením o časovém určení (§ 89 odst. 15 trestního

¹² KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H. A AJ. *Základy kriminologie a trestní politiky*, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2005, s. 183–193.

¹³ SOTOLAŘ, A., VÁLKOVÁ, H. *Trestní spravedlnost na přelomu tisíciletí*. Právní rozhledy, 1999, č. 12, s. 617.

zákona) je mladistvý pachatelem až dnem, který následuje po dni, kdy dosáhl patnáctého roku věku. To znamená, že osoba, která spáchá čin naplňující jinak znaky určitého trestného činu právě v den svých patnáctých narozenin, není trestně odpovědná. Avšak pokud pachatel spáchá trestný čin v den svých osmnáctých narozenin, je ještě za mladistvého považován. Pokud jde o trestní odpovědnost mladistvých, je podstatná především úprava tzv. *relativní* či *podmíněné přičetnosti*, která je zakotvena v § 5 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Dle tohoto ustanovení není za čin trestně odpovědný takový mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové mravní a rozumové vyspělosti, aby byl schopen rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání. Spáchal-li takový mladistvý ze zmíněného důvodu čin jinak trestný nebo není-li trestně odpovědný z jiného důvodu, lze vůči němu využít obdobně postupu a opatření aplikovaných na děti mladší patnácti let dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Právě osoby, které se dopustí činu jinak trestného před dovršením patnáctého roku věku, *zákon o soudnictví ve věcech mládeže* pokládá za děti mladší patnácti let a upravuje řízení v jejich věcech (§ 89 až § 95 *zákon o soudnictví ve věcech mládeže*), které svým charakterem není řízením trestním, ale jedná se o soudní řízení občanské.

Mladistvým zákon o soudnictví ve věcech mládeže dle § 10 odst. 1 umožňuje uložit tři druhy opatření, a to sice *výchovná*, *ochranná* a *trestní*. Trestní opatření lze použít vůči mladistvému jen v případech, kdy by zvláštní způsoby řízení a opatření, hlavně obnovující narušené sociální vztahy přispívající k předcházení protiprávním činům, pravděpodobně neumožnily dosáhnout účelu zákona (§ 3 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Trestní opatření uložená na základě zákona o soudnictví ve věcech mládeže a v souvislosti s trestním zákonem musí ve vztahu k osobě pachatele, jeho poměrům a okolnostem případu, napomáhat k vytváření vhodných podmínek pro další vývoj mladistvého, a navíc nesmí být výkonem trestního opatření ponížena lidská důstojnost (§ 24 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Mezi trestní opatření, které soud může uložit mladistvým se řadí

trest odnětí svobody podmíněně odložený na zkušební dobu, trest odnětí svobody podmíněně odložený na zkušební dobu s dohledem a nepodmíněný trest odnětí svobody (§ 24 odst. 1 písm. g), h), i) zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Z pohledu trestu odnětí svobody uloženému mladistvému je podstatné ustanovení § 31 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, ve kterém je stanoveno snížení trestních sazeb u mladistvých. V trestním zákoně stanovené trestní sazby se u mladistvých snižují na polovinu, současně horní hranice trestní sazby nesmí přesáhnout pět let a dolní hranice jeden rok. Mladistvých se také týká mimořádné snížení odnětí svobody (§ 32 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Soud může snížit trestní opatření odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby pokud má za to, že vzhledem k poměrům pachatele nebo okolnostem případu by použití trestní sazby odnětí svobody stanovené trestním zákonem bylo nepřiměřeně přísné a i odnětím svobody kratšího trvání lze dosáhnout účelu. Bez omezení obsaženém v trestním zákonu soud může snížit trestní opatření pod dolní hranici trestní sazby i v situaci, kdy odsuzuje mladistvého za přípravu k provinění či pokus provinění a domnívá se, že v souvislosti s povahou a závažností přípravy nebo pokusu by pro mladistvého bylo nepřiměřeně přísné použití trestní sazby odnětí svobody stanovené zákonem, a současně má za to, že účelu lze docílit i trestním opatřením kratšího trvání.

Pokud se soud domnívá, že k naplnění účelu trestního opatření odnětí svobody rozsah uvedený v § 31 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže nepostačuje, může uložit mladistvému výjimečný trest „*sui generis*“, a to na pět až deset let. Musí však jít o případ, kdy mladistvý spáchal provinění, za které trestní zákon ve své zvláštní části připouští uložení výjimečného trestu, a současně stupeň nebezpečnosti onoho provinění pro společnost je na základě zvlášť zavrženíhodného způsobu provedení nebo zvlášť zavrženíhodné pohnutky či zvlášť těžkého a těžko napravitelného následku mimořádně vysoký. Soud může o tomto výjimečném trestu „*sui generis*“ rozhodnout, pokud má za to, že k naplnění účelu by nestačilo trestní opatření v rozsahu uvedeném v § 31 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Při trestání mladistvých dominuje výchovná funkce trestu, a proto je nutno ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody jen v naléhavých případech. Je třeba dávat přednost jiným druhům trestů, např. podmíněnému trestu odnětí svobody. Zkušební doba u podmíněného odsouzení je kratší než u dospělých, a to sice v rozsahu jednoho až tří let (§ 33 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže).

3 VÝKON TRESTNÍHO OPATŘENÍ ODNĚTÍ SVOBODY (VTOOS) U MLADISTVÝCH ODSOUZENÝCH

Pokud je soudem pro mládež pravomocně odsouzena k výkonu trestního opatření osoba mladší 18 let, je umístěna do speciální věznice pro mladistvé.¹⁴ Trestní opatření uložené podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (v návaznosti na trestní zákon) musí napomáhat k vytváření vhodných podmínek pro další vývoj mladistvého.¹⁵

3.1 Přijímání mladistvých odsouzených do VTOOS

Do výkonu trestního opatření lze přijmout odsouzeného pouze na základě písemného nařízení výkonu trestního opatření vyhotoveného soudem. Nástup trestu jako fyzický akt je možné dělit dle druhu dodání – např. odsouzený *nastoupí sám*, je *dodán do výkonu trestu orgány Policie ČR*, je *převezen do výkonu trestu z vazby*.

Z občanského života nastupuje odsouzený výkon trestního opatření v té věznici, kterou soud ve výzvě k nástupu trestu určil. Tyto věznice jsou interně označovány jako „příjmové“. Ne každá věznice je současně věznicí příjmovou (jedná se o některé věznice vazební). Samozřejmě smí být odsouzený ve výjimečných situacích přijat k nástupu výkonu trestního opatření kteroukoliv věznicí v ČR.

Odsouzení jsou po přijetí do věznice (či po převedení z vazby do trestu) ubytováni odděleně od ostatních odsouzených na tzv. přijímacím oddělení,¹⁶ kde se nejprve podrobí vstupní lékařské prohlídce. Po ukončení všech

¹⁴ V současnosti v ČR neexistuje samostatná věznice určená pouze pro mladistvé. Mladiství odsouzení jsou zařazováni na speciální oddělení pro mladistvé, která jsou zřízena v rámci věznic Všehrdy pro muže a Světlá nad Sázavou pro ženy.

¹⁵ Viz § 24 odst. 2 *Zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže*.

¹⁶ Doba pobytu nepřesahuje zpravidla jeden týden.

vyšetření jsou zaslány podklady Generálnímu ředitelství ČR, které rozhoduje o dalším umístění odsouzených.

3.2 Umíst'ování do věznic

Odděleně se vždy umísťují odsouzení muži od odsouzených žen a dále zpravidla:

- a) mladiství od dospělých,
- b) recidivisté od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé,
- c) za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti,
- d) trvale pracovně nezařaditelní,
- e) s poruchami duševními a poruchami chování a
- f) s uloženým ochranným léčením.¹⁷

Generální ředitel Vězeňské služby ČR prostřednictvím dispečera rozhoduje o umístění jednotlivých odsouzených do konkrétních věznic. Při tomto rozhodnutí se z důvodu uchování pozitivních sociálních vazeb se prioritou stává snaha o umístění odsouzených co nejbližší pobytu jejich blízkých osob. V praxi bohužel není možné tuto podmínku dodržet vzhledem k tomu, že VTOOS u mladistvých je realizován v současné době pouze ve věznici Všehrdy.¹⁸

Po přemístění odsouzených jsou tito zařazeni na tzv. nástupní oddělení,¹⁹ kde jsou podrobně seznámeni s obsahem *Zákona o výkonu trestu odnětí svobody*, s obsahem *Řádu výkonu trestu odnětí svobody* a vnitřního řádu věznice. Po prokazatelném seznámení s právy a povinnostmi, a po projednání obsahu programu zacházení, jsou klienti odbornou komisí již zařazeni na

¹⁷ Viz § 7 *Zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody*.

¹⁸ Dříve byla možnost mladistvé odsouzené umísťovat navíc do věznice Opava, která však byla z důvodu vybudování detenčního pracoviště v březnu 2009 zrušena.

¹⁹ Délka pobytu na nástupním oddělení je individuální, zpravidla nepřesahuje 2 týdny.

konkrétní oddělení. Při zařazování odsouzených je nutné mít na zřeteli, aby méně narušení vykonávali diferencovaným výkonem trestu odsouzení trest oddělení od více narušených odsouzených, a tím byly uplatňovány účinnější prostředky k dosažení účelu trestu.

3.3 Přeřazení

Během výkonu trestu odnětí svobody je možné rozhodnout o přeřazení odsouzeného do věznice jiného typu než jaký byl určen soudem v odsuzujícím rozsudku. Toto přeřazení je pouze v kompetenci soudu a je možné jen o jeden stupeň.

Návrh na přeřazení odsouzeného podává soudu ředitel věznice. K návrhu na přeřazení do věznice jiného typu ředitel vždy připojuje vyhodnocení průběhu a účinnosti programu zacházení s odsouzeným a uvede i další skutečnosti, které mohou mít význam pro rozhodnutí soudu.

Oznámí-li odsouzený věznici, že podává návrh soudu na své přeřazení do jiného typu věznice, ředitel i bez výzvy zasílá soudu přílohy (uvedené o odstavci výše);²⁰ to neplatí jestliže zákonná překážka brání tomu, aby se soud návrhem věcně zabýval. V takovém případě ředitel věznice oznámí soudu důvody, pro které návrhu nelze vyhovět.

Odsouzený má právo podat návrh o přeřazení do věznice s mírnějším režimem nejdříve po nepřetržitém vykonání alespoň jedné třetiny (nejméně však šesti měsíců) uloženého trestu ve stanoveném typu věznice.²¹ Pokud z chování odsouzeného a ze způsobu plnění jeho povinností vyplývá, že přeřazením do mírnějšího typu věznice přispěje k dosažení účelu výkonu trestu, může soud odsouzeného přeřadit.

²⁰ Viz vyhodnocení průběhu a účinnosti programu zacházení na s. 29

²¹ Neplatí pro odsouzeného, kterému byl uložen trest na doživotí a vykonává jej ve věznici se zvýšenou ostrahou (viz § 39 písm. b) odst. 6 trestního zákona).

Jestliže odsouzený závažným způsobem nebo opakovaně porušuje své povinnosti, či dokonce spáchal během výkonu trestu trestný čin (za který byl pravomocně odsouzen), rozhodne soud o přeřazení odsouzeného do věznice s režimem přísnějším.

V případě mladistvého odsouzeného je přeřazení do věznice pro ostatní odsouzené možné teprve tehdy, pokud dosáhne devatenácti let věku. Přitom se přihlíží zejména k dosaženému stupni jeho výchovy a k délce nevykonaného zbytku trestu.

Jestliže soud rozhodl o ponechání mladistvého po dovršení devatenáctého roku věku ve věznici pro mladistvé, může ředitel věznice podat návrh na jeho přeřazení, jestliže odsouzený soustavně porušuje nebo závažným způsobem porušil stanovené povinnosti, pořádek nebo kázeň.

3.4 Přerušování VTOOS (VTOS)

Přerušit výkon trestu odnětí svobody může rozhodnutím na základě zákona ředitel nebo soud.

Za plnění stanoveného programu zacházení může ředitel věznice formou odměny přerušit výkon trestu až na 20 dní během kalendářního roku. Dále je v pravomoci ředitele přerušit výkon trestu ze závažných rodinných důvodů (pohřeb, neodkladné záležitosti), a to na dobu až 10 dnů v kalendářním roce. Přerušit výkon trestu až na 30 dní během kalendářního roku lze také v případě, kdy je třeba odsouzenému poskytnout takovou zdravotní péči, kterou není možné zajistit ve věznici nebo vězeňském zdravotnickém zařízení.²² (číslovka až za tečkou)

²² Zdravotnická zařízení Vězeňské služby ČR se nacházejí ve Vazební věznici Praha-Pankrác a Vazební věznici Brno.

Všechna výše uvedená rozhodnutí o přerušení trestu se započítávají do celkové délky trestu.²³ Věznice má oznamovací povinnost vůči tomu soudu, jehož trest je během výkonu přerušen.

To vše je podmíněno tím, zda mladistvý bude v prostředí, které jej nebude negativně ovlivňovat. Přerušení trestu se zpravidla neumožňuje, jestliže mladistvý musel být do výkonu trestu dodán.

3.5 Propuštění z VTOOS

3.5.1 Konec trestu

Po uplynutí soudem určené doby, která je vyjádřena délkou uloženého trestu (popř. trestů), je odsouzený propuštěn na svobodu a trest odnětí svobody je tímto vykonán. Pokud do té doby věznice neobdrží pravomocné nařízení výkonu dalšího trestu, odsouzený se propouští na svobodu. V určitých případech je po vykonání trestu osobní svoboda i nadále omezena – např. byla-li mladistvému uložena ochranná výchova a je-li zajištěn její výkon, dodá dnem ukončení výkonu trestu Vězeňská služba odsouzeného do příslušného školského zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.

3.5.2 Podmíněné propuštění

Na svobodu může být odsouzený propuštěn i dříve, než uplyne doba trestu, a to z několika důvodů (viz dále). Jednou z forem je podmíněné propuštění, které je především velkou motivací pro pozitivní chování odsouzených během počátku výkonu trestu.

²³ Pokud si odsouzený nezpůsobil újmu na zdraví úmyslně. V opačném případě se takové přerušení výkonu trestu do délky trestu nezapočítává a stanovený konec trestu se o délku přerušení výkonu trestu posouvá.

Soud může mladistvého odsouzeného podmíněně propustit na svobodu na návrh státního zástupce nebo ředitele věznice i dříve, než vykoná jeho polovinu nebo dvě třetiny.²⁴

Při podmíněném propuštění stanoví soud zkušební dobu v rozmezí jednoho roku až pět let. Pokud mladistvý nemá obhájce, je mu tento automaticky přiřazen.

V případě, že mladistvý nedosáhl osmnácti let věku je nutné, aby si rodiče vyzvedli úřední korespondenci prostřednictvím které jsou seznámeni o případném propuštění mladistvého. Pokud tak neučiní, mladistvý zůstává ve výkonu trestního opatření (s výjimkou nařízené ochranné výchovy, kam ho vždy dopravuje vězeňská služba). Výkon trestu pokračuje do doby, než rodiče potvrdí seznámení s informací svým podpisem

Novela trestního zákona a trestního řádu č. 265/2001 Sb. upravila v § 63 odst. 1 trestního zákona možnost, kdy soud může současně nad podmíněně propuštěnými vězni vyslovit dohled. Účelem dohledu je především sledování a kontrola chování propuštěného s cílem zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakovat trestnou činnost. Dohled provádí pracovník Probační a mediační služby ČR, který poskytuje odborné vedení a pomoc za účelem vedení řádného života podmíněně propuštěného. Mezi základní povinnosti osoby podmíněně propuštěné s uložených dohledem patří zejména: dostavovat se ve stanovených lhůtách ke konzultacím, aktivně spolupracovat a tím naplňovat cíle probačního programu, probačního pracovníka informovat o všech podstatných okolnostech (pobyt, zaměstnání atd.), umožnit vstup do svého obydlí apod. Pokud osoba, nad kterou je dohled vykonáván, tyto povinnosti závažným způsobem poruší, informuje o tom probační pracovník neprodleně soud, který rozhodne o dalším postupu.²⁵

²⁴ V případě dospělého odsouzeného lze podmíněně propustit nejdříve po vykonání nejméně poloviny trestu. Osoba odsouzená pro trestné činy vyjmenované v § 62 *Trestního zákona* smí být podmíněně propuštěna až po vykonání dvou třetin uloženého trestu. Odsouzené k výjimečnému trestu na doživotí lze podmíněně propustit nejdříve po 20 letech vykonaného trestu.

²⁵ Viz. § 60 odst. 1 *Zákona č. 140/1961 Sb. (Trestní zákon)*.

3.5.3 Upuštění od VTOOS

Soud pro mládež může upustit od uložení trestního opatření mladistvému, který spáchal provinění menší nebezpečnosti činu pro společnost, jeho spáchání lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě, jestliže vzhledem k povaze spáchaného činu a k dosavadnímu životu mladistvého lze důvodně očekávat, že projednání věci před soudem pro mládež postačí k jeho nápravě, dopustil-li se činu z neznalosti právních předpisů, která je zejména vzhledem k jeho věku, rozumové vyspělosti a prostředí, ve kterém žil, omluvitelná, nebo jestliže soud pro mládež přijme záruku za nápravu mladistvého a má za to, že vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, povaze spáchaného činu a osobě mladistvého se uložení trestního opatření nejeví nutným.

Upustí-li soud pro mládež od uložení trestního opatření, může věc vyřídit tím, že mladistvého napomene. Také může přenechat postižení mladistvého zákonnému zástupci, škole, jíž je mladistvý žákem, nebo školskému zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy) (dále jen „výchovné zařízení“), v němž žije; v takovém případě si soud pro mládež předem vyžádá stanovisko školy nebo výchovného zařízení. Zákonný zástupce, škola nebo výchovné zařízení jsou povinni o výsledku vyrozumět soud pro mládež.

Soud pro mládež může upustit od uložení trestního opatření mladistvému i tehdy, jestliže mladistvý spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a soud pro mládež má za to, že ochranné léčení, které zároveň ukládá, zajistí nápravu mladistvého lépe než trestní opatření, nebo je vůči němu užito ochranné nebo výchovné opatření a k dosažení účelu tohoto zákona není třeba uložit trestní opatření.

Upustí-li soud pro mládež od uložení trestního opatření, hledí se na mladistvého, jako by nebyl odsouzen.²⁶

3.5.4 Amnestie, milost

V Ústavě ČR je zakotveno, že pouze prezident republiky má právo udělit amnestii (čl. 63 odst. 1 písm. j) či milost (čl. 62 písm. g).²⁷

Amnestie dopadá na blíže *neurčený okruh a počet osob*, je udělována *hromadným aktem* a rozhodnutí prezidenta je podmíněno *spolupodpisem* předsedy vlády. V případě, že je nařízena amnestie, rozhoduje z úřední povinnosti soud²⁸ o tom, do jaké míry je osoba, která vykonává trest odnětí svobody, této amnestie účastna. Na základě rozsahu amnestie může být odsouzený buď propuštěn na svobodu, či mu je trest pouze poměrně zkrácen. Druhý případ nastane, pokud je amnestií zcela nebo zčásti prominut trest jen za některé z uložených trestných činů. Poté tedy soud rozhodne podle vzájemného poměru závažnosti o uložení přiměřeného trestu za trestné činy, které nebyly amnestií postihnuty.

V individuálních případech uděluje prezident republiky *milost*. Milost je udělována *individuálním aktem*, týká se jen *konkrétní osoby* (narozdíl od amnestie, která je „hromadná“) a vztahuje se pouze na dosud *nevykonané* tresty, či jejich části.²⁹ V případě vykonávaného trestu odnětí svobody prezident odpouští či zmírňuje tresty uložené soudem – tzv. *agraciace*. Z toho plyne, že prezident republiky může prominout uložený trest celý či jen jeho část, popř. trest zmírnit např. zkrácením trestu nebo stanovením mírnějšího

²⁶ Viz. Hlava II., § 11, § (mezera)12, § (mezera)13 *Zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb.*

²⁷ „Prezident republiky...odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem, nařizuje, aby se trestní řízení nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo, a zahlazuje odsouzení.“ Ústava ČR (čl. 63 odst. 1 písm. j) a (čl. 62 písm. g).

²⁸ V případě již vykonávaného trestu odnětí svobody rozhoduje ten soud, v jehož obvodu je trest vykonáván. Např. v případě Věznice Kuřim je takovým soudem Okresní soud Brno-venkov. V případech nevykonávaného trestu rozhoduje soud, který rozhodoval v prvním stupni.

²⁹ Milost se nemůže dotýkat uložených ochranných opatření apod., týká se vždy jen a pouze uložení a výkonu trestu. Pokud prezident republiky omilostní již vykonaný trest (zahladí odsouzení), jedná se o tzv. *rehabilitaci*.

výkonu (změna nepodmíněného trestu na podmíněný). Milost může být udělena také podmíněně.

3.5.5 Útěk

Za útěk lze považovat nejen útěk z *objektu věznice*, tedy násilné překonání překážek či případné překonání fyzického odporu střežících osob, ale také každé jiné chování, které směřuje k úmyslnému znemožnění dalšího výkonu trestu. Jedná se především o:

- útěk ze střeženého nemocničního zařízení;
- útěk během realizace eskorty;
- útěk ze střeženého pracoviště mimo objekt věznice;
- svévolné opuštění nestřeženého pracoviště;
- nevrácení se z vycházky v souvislosti s návštěvou či v souvislosti s programem zacházení;
- nevrácení se z přerušování trestu odnětí svobody.

Tímto výše uvedeným jednáním se osoba dopouští trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 trestního zákona.

3.5.6 Úmrtí

Také úmrtí je jedna z možností, jak lze vězení předčasně opustit. V případě úmrtí odsouzeného vyplývá pro Vězeňskou službu oznamovací povinnost jak vůči stanoveným státním orgánům, tak samozřejmě i vůči osobám blízkým. Pokud nastane případ, kdy osoby blízké nejsou známy a o zemřelého nejeví nikdo zájem, zajistí věznice dle příslušných předpisů na náklady státu pohřeb. Seznam osobních věcí odsouzeného předá věznice příslušnému soudu, který rozhodne o jejich vydání.

V případě odsouzeného, který zemře během výkonu trestu odnětí svobody, vyplývá ze zákona povinnost nařízení zdravotní pitvy, kterou provádí lékař oddělení soudního lékařství. Pitva se provádí z důvodu zjištění příčiny úmrtí a objasnění dalších ze zdravotního hlediska závažných okolností a mechanismu úmrtí.³⁰

3.6 Práva a povinnosti mladistvých odsouzených ve VTOOS

Ve výkonu trestu odnětí svobody odsouzeným vznikají práva a povinnosti plynoucí z právních předpisů, především ze *Zákona o výkonu trestu odnětí svobody*. Jejich zajišťování upravuje *Řád výkonu trestu odnětí svobody*.

Po dobu výkonu trestu mohou být odsouzení zbaveni pouze těch práv a svobod (příp. jim mohou být pouze omezena), jejichž uplatnění nepřichází vzhledem k výkonu trestu v úvahu nebo jejichž výkon by mohl být v rozporu s účelem výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se např. o práva a svobody na:

- nedotknutelnost osoby a jejího soukromí;
- svobodu pohybu a pobytu;
- zachování listovního tajemství a tajemství jiných písemností; záznamů a zpráv;
- svobodnou volbu povolání;
- podnikání;
- svobodnou volbu lékaře a zdravotnického zařízení;
- stávku.³¹

³⁰ Viz § 4 písm. 3 odst. d) *Výhlášky č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a o pohřebnictví*.

³¹ Viz § 27 odst. 2, 3 *Zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody*.

Mezi **práva** odsouzených patří zejména právo na stravu, na ubytování a vystrojení s přihlédnutím k jejich zdravotnímu stavu, věku, pracovnímu zařazení a klimatickým podmínkám, a právo na korespondenci. Orgány Vězeňské služby ČR jsou oprávněny provést kontrolu obsahu korespondence. Do korespondence mezi odsouzenými a obhájcem, státními orgány ČR, mezinárodními organizacemi zabývajícími se ochranou lidských práv, zastupitelskými úřady cizích zemí a soudem se zasahovat nesmí.

Při realizaci práva na návštěvu osob blízkých mohou odsouzeného navštívit čtyři osoby včetně dětí. Mladistvý odsouzený má právo přijímat návštěvy dvakrát za měsíc dohromady v délce 5 hodin.

Návštěva se uskutečňuje tzv. „restauračním“ způsobem, kdy návštěvníci s odsouzeným sedí společně ve vyhrazené místnosti, vždy za přítomnosti pracovníka Vězeňské služby ČR. V tomto případě by nemělo docházet k jakémukoli tělesnému kontaktu.

Právo na obdržení balíčku s věcmi osobní potřeby a potravinami může být uskutečněno spolu s návštěvou. Na balíček má odsouzený nárok čtyřikrát do roka. Je přísně stanoveno, co balíčky nesmí obsahovat. S tímto omezením je seznámen i odesílatel. Jedná se např. o zbraně, výbušniny, alkoholické nápoje, látky obsahující alkohol (např. kosmetika, vody po holení apod.), léky, tlakové spreje, ředidla, kvasnice, pornografickou literaturu, literaturu obsahující návod na výrobu výbušnin, omamných látek, literaturu podporující rasovou, náboženskou nebo politickou nenávist. Zkrátka vše, co by mohlo být zneužito k narušení bezpečnosti ve věznici. Obsah balíčku je proto vždy důkladně kontrolován pracovníky Vězeňské služby ČR za přítomnosti jmenovaného odsouzeného, kterému má být balíček doručen.

Obsahuje-li balíček nepovolené předměty nebo látky, vyčlení se a buď následuje uložení do osobních věcí odsouzeného, které se mu při odchodu na svobodu vydávají, nebo se na vlastní náklady odsouzeného zasílají zpět odesílateli.

Nepovolenými předměty jsou takové předměty, které ohrožují bezpečnost osob a majetek, mohou být použity k provedení útěku, a předměty

narušující stanovený pořádek. Nepovolené předměty vymezuje a řeší *Zákon o výkonu vazby* a *Zákon o výkonu trestu odnětí svobody*, dále *Nářízení generálního ředitele č. 23/1999* a vnitřní řád věznice.

Mezi další práva odsouzených patří péče o zdraví. Sem patří nejen péče lékařská, ale i právo na osmihodinový nepřerušovaný spánek, hodinovou vycházku denně, prostor pro úklid, osobní hygienu a osobní volno. Vězeň má právo odebírat na svoje náklady denní tisk, knihy i jiné publikace, které jsou v naší společnosti k dispozici. Ve věznici je zřízena ústavní knihovna, jejíž minimální sortiment určuje ministr spravedlnosti. Nesmí obsahovat literaturu, která by narušila účel výkon trestu odnětí svobody.

Ve vězeňské prodejně si odsouzený za své peníze může nakoupit věci osobní potřeby a potraviny. Sortiment zboží určuje ředitel věznice na základě stanovisek hygienika. Obecně však platí, že zde nenajdeme nic, co by narušilo účel výkonu trestu odnětí svobody. V mnoha věznicích je již zaveden bezhotovostní platební styk, kdy si odsouzený nakoupí a částka, kterou utratil je jim odečtena z účtu.

Pro zajištění účelu výkonu trestu, bezpečnosti a pořádku ve věznicích mají odsouzení stanoveny vedle práv i **povinnosti**, které jim ukládají dodržovat kázeň a pořádek, plnit pokyny a příkazy pracovníků Vězeňské služby ČR, řádně plnit pracovní úkoly, šetrně zacházet se svěřenými věcmi, dodržovat zásady slušného jednání s osobami, s nimiž přicházejí do styku, a i jinak zachovávat ustanovení vnitřního řádu věznice.

Další ustanovení *Zákona o výkonu trestu odnětí svobody* zakazuje odsouzenému nechat se tetovat či tetovat druhou osobu, vyrábět, přechovávat a konzumovat alkohol či jiné návykové látky. Odsouzený nesmí hrát hry o peníze, navazovat styky s jinými osobami v rozporu se zákonem 169/1999 Sb. ZVTOS, předstírat poruchu zdraví nebo se úmyslně sebepoškozovat, bez souhlasu VS prodávat, směňovat a darovat věci, které má v držení ve věznici. Odsouzený dále nesmí uchovávat předměty, kterými by ohrozil život nebo zdraví osob, pomocí nichž by provedl útěk nebo jinak mařil účel výkonu trestu.

Dále je povinen dodržovat zásady bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, dodržovat zásady hygieny, podrobit se osobní prohlídce, umožnit zaměstnancům Vězeňské služby kontrolu svých osobních věcí, strpět úkony související s jeho identifikací. Pokud odsouzení onemocní, jsou zraněni nebo se jim stane úraz, jsou povinni tyto skutečnosti neprodleně ohlásit.

3.7 Klasifikace a vnitřní diferenciací mladistvých

Pro praktické uspořádání a efektivní fungování výkonu trestu odnětí svobody u této kategorie odsouzených je důležitá jejich *klasifikace a diferenciací způsobů penitenciárního zacházení*.

Klasifikace znamená rozdělování (třídění) mladistvých do určitých skupin (tříd) na základě předem stanovených kritérií. Pro jednotlivé skupiny (třídy) mladistvých jsou pak zřizovány odpovídající typy oddělení, v nichž jsou uplatňovány takové formy penitenciárního zacházení, které jsou adekvátní jejich potřebám.³²

Klasifikace a diferenciací jsou ve velmi úzkém vzájemném vztahu. Klasifikace mladistvých je efektivní za předpokladu, že pro jejich *resocializaci* jsou k dispozici různé typy oddělení se speciálními programy zacházení.

Podle ustanovení § 83 odst. 1–5 ŘVTOS se mladiství na základě charakteristiky osobnosti a spáchání trestného činu ve věznici pro mladistvé rozdělují do čtyř základních diferenciací skupin:

Do základní skupiny A se zařazují mladiství se základní charakteristikou osobnosti v normálu, u nichž poruchy chování vyplývají z nevhodného sociálního prostředí (především rodinného), emocionální a sociální nevyzrálostí, popř. špatného zacházení.

³² ČERNÍKOVÁ, MAKARIUSOVÁ: *Úvod do penologie*. Most, Soc. práv. institut, 1997 Skripta s. 57

Do základní skupiny B jsou zařazováni mladiství s naznačeným disharmonickým vývojem (zastaralé označení „*psychopati*“).

Do základní skupiny C se zařazují mladiství s poruchami chování včetně poruch chování způsobených užíváním návykových látek, kteří vyžadují specializovaný výkon trestu.

Do základní skupiny D se jsou řazeni mladiství s mentální retardací.

Podle ust. § 84 odst. 1–4 ŘVTOS se základní skupiny vnitřní diferenciací mladistvých členů na 3 přístupné skupiny, do kterých jsou mladiství zařazováni podle toho, jak se chovají, jednají, jaké mají postoje ke spáchanému trestnému činu a výkonu trestu, jak naplňují svůj program zacházení, jak plní další své povinnosti, zda se chovají a jednají v souladu s vnitřním řádem věznice.

Ve *skupině I* jsou zařazeni mladiství, kteří převážně aktivně plní program zacházení i své další povinnosti, a chovají se a jednají v souladu s vnitřním řádem. Do *II. přístupné skupiny* se zařazují odsouzení s nevyjasněným a kolísavým postojem a přístupem k programu zacházení a svým povinnostem, a do *III. skupiny* se zařazují odsouzení, kteří program zacházení plní převážně pasivně nebo jej odmítají, neplní své povinnosti, chovají se a jednají v rozporu s vnitřním řádem.

O zařazení a změně zařazení mladistvého do přístupné skupiny rozhoduje vedoucí oddělení výkonu trestu na návrh speciálního pedagoga nebo vychovatele zpravidla při zpracování a hodnocení plnění programu zacházení s mladistvým odsouzeným.

Zahraniční zkušenosti jednoznačně ukazují, že systém zařazování odsouzených do jednotlivých vnějšně diferencovaných skupin přednostně na základě trestněprávních kritérií je již překonán, a v zemích s vyspělými penologickými systémy není uplatňován.

Požadavek přistoupit k novému způsobu klasifikace odsouzených je tedy dostatečně odůvodněný. Podstatou úspěšné klasifikace je správné a objektivní stanovení kritérií. Na základě výsledků zahraničních výzkumů byly v posledních letech vyvinuty, a jsou za takové považovány, nástroje hodnocení rizik a potřeb.

Hodnocení rizik a potřeb pachatele trestného činu je zaměřeno na komplexní přezkoumání jeho minulosti a vyžaduje personál se specifickými znalostmi, kvalifikací a zkušenostmi. *Metoda hodnocení rizik a potřeb*, jak je tato metoda nazývána, je aplikována opakovaně v průběhu vývoje odsouzeného. Tímto jsou respektovány soudní nálezy evropského soudu pro lidská práva, jež zdůrazňují, že nebezpečnost není ani nezbytným, ani trvalým rysem pachatele trestné činnosti.

Přechod od konceptu komplexních zpráv ke konceptu posuzování rizik a potřeb představuje zásadní, v podstatě revoluční změnu v pojetí klasifikace i zacházení s vězněnými osobami. Důležitým předpokladem přechodu na klasifikaci odsouzených na základě hodnocení rizik a potřeb je návaznost na následné zařazování odsouzených do jednotlivých typů věznic.

Změna v pojetí klasifikace, diferenciaci a zařazování nebude jednoduchá a bude vyžadovat především:

- přípravu a přijetí novel příslušných zákonů, jež mají ke klasifikaci, diferenciaci a zařazování odsouzených vztah;
- důkladnou teoretickou přípravu založenou na dalším studiu zahraničních zkušeností a přípravu ucelené koncepce přechodu na nové pojetí;
- zpracování podrobné metodiky hodnocení rizik a potřeb s využitím též aktuálně realizovaných projektů pod názvem „*transition facility*“ v těsné spolupráci s Probační a mediační službou ČR;
- výcvik personálu k uplatňování metody hodnocení rizik a potřeb.³³

³³ Metodický list č. 7 – Zacházení mladistvými odsouzenými ve VTOOS, VSČR 2008

4 ZACHÁZENÍ S MLADISTVÝMI ODSOUZENÝMI

Základní přístup k mladistvým je *diferencovaný* (program), *komplexní* (zaměřený na celou osobnost) a *totální* (probíhající 24 hodin denně za účasti všeho personálu). Působení je realizováno *skupinové a individuální*.

Hlavním cílem zacházení s mladistvými je rozvoj zralého chování, charakteristického seberegulací založenou na samostatném a odpovědném rozhodování a akceptaci následků – proto jsou mladiství vedeni k samostatnému rozhodování o využití svého volného času.

Zacházení s mladistvými zahrnuje širokou škálu aktivit různého druhu. Jsou to především opatření k udržování a obnovování fyzického a psychického zdraví mladistvých, aktivity sledující dosažení sociální adaptace a dávající mladistvým příležitost osvojit si schopnost vést společenský život a vyvarovat se trestné činnosti. Účinnost zacházení závisí do značné míry na ochotě a schopnosti mladistvého spolupracovat, a na kvalitě personálu, jež na mladistvého každodenně působí. Vyhlídky na úspěch má zacházení s těmi mladistvými, kteří si uvědomují, že zacházení sleduje jejich prospěch a jsou ochotni spolupracovat.

Všichni mladiství se jednou vrátí do společnosti. Jejich návratem by měla být společnost co nejméně ohrožena a propuštění mladiství by sami měli žít životem individuálně i sociálně přijatelným, k tomu směřuje **příprava na propuštění**, která je nedílnou součástí programů zacházení.

4.1 Odborní zaměstnanci

Tým specialistů je tvořen speciálním pedagogem, psychologem a sociálním pracovníkem. *Speciální pedagog* garantuje u svěřených odsouzených odbornou úroveň realizace programu zacházení a vnitřní diferenciaci. Řídí výkon práce vychovatelů. Odpovídá, ve spolupráci s ostatními specialisty, za existenci a odbornou úroveň programů zacházení jednotlivých vězňů a jejich návaznost na komplexní zprávy. *Psycholog* se podílí odbornou psychologickou činností na řádném průběhu výkonu trestu. Je odborným poradcem ředitele věznice v psychologických aspektech výkonu trestu, a to z hlediska všech zúčastněných (vězňů i zaměstnanců). Základním úkolem *sociálního pracovníka* je samostatná práce, která je zaměřena na plynulý přechod vězňů do řádného občanského života.

4.2 Program zacházení

Hlavním cílem programu zacházení s odsouzeným je vytvoření předpokladů pro návrat do civilní společnosti tak, aby jedinec odstranil ze svého života vzorce chování vedoucí k páčání trestné činnosti. Ve skladbě odsouzených má vliv pohlaví, věk, charakter trestné činnosti, ochota pracovat, a zda jde o prvotrestané či recidivisty.

Programy zacházení, dříve označované jako *resocializační programy*, jsou velice důležitou součástí výkonu trestu odnětí svobody. Už změna názvu tohoto institutu v novele *Zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody* ze dne 30. června 1999, který vešel v účinnost 1. ledna 2000, naznačuje, že resocializace ve výkonu trestu je velice obtížná a těžko dosažitelná. Prostředí, v němž se odsouzení při výkonu trestu odnětí svobody pohybují, je při dnešním neutěšeném stavu českého vězeňství velice problematické. Je proto těžké požadovat po pracovnících a civilních

zaměstnancích VS (psychologové, sociální pracovníci, pedagogové, vychovatelé a další), aby dosáhli úplné resocializace odsouzeného.

Resocializace odsouzeného, tento dříve zákonný požadavek, je podmíněn následujícími faktory:

- prostředí ve věznici, tj. zde i dostatečný prostor zajišťující soukromí odsouzeného;
- kvalitní personál, který s odsouzenými pracuje;
- dostatečné finanční zázemí pro výkon zájmových aktivit;
- přístup samotného odsouzeného k jeho možné nápravě, resp. změna postojů a názorů na jeho postavení ve společnosti.

Úroveň výkonu trestu odnětí svobody lze hodnotit mnohem příznivěji oproti úrovni výkonu vazby. Koncept zacházení s vězněnými osobami, jenž byl stanoven na počátku 90. let a vycházel z důkladné diagnostiky, byl ve své době progresivní. Komplexní zprávy o odsouzených byly ve své době dobrým východiskem pro realizaci individuálně zpracovávaných programů zacházení.

Vedle standardního výkonu trestu se dynamicky rozvíjela oblast řešení specifických potřeb některých skupin odsouzených ve specializovaných odděleních. Síť specializovaných oddělení zasahuje do všech typů věznic. Odděleně je řešena problematika zacházení s odsouzenými s poruchami duševními a odsouzených trpícími poruchami chování. Individuálně je zacházeno s osobami, jež jsou závislé na požívání alkoholu či drog. Specializovaná oddělení jsou zřízena pro odsouzené pracovně nezařaditelné, invalidní a odsouzené důchodce. Zcela novým prvkem bylo též zřízení specializovaného oddělení pro výkon trestu matek s dětmi do tří let věku. Nepodařilo se však dořešit postavení specializovaných oddělení, jejichž úlohou je výkon ochranného léčení, které není vždy soudy uznáváno za plnohodnotné.

Před zcela nové úkoly je české vězeňství postaveno v souvislosti se zavedením institutu *detence*. Vybudování detenčních zařízení bude účelné rozdělit do etap. Podle zahraničních zkušeností může potřebná kapacita

dosáhnout v českých podmínkách až 500 lůžek. V první etapě, která již prakticky proběhla, bylo zřízeno první detenční zařízení v části prostor vězeňské nemocnice v Brně.

Detenční ústavy budou organizačně samostatnými jednotkami, případně i s vlastní ekonomikou oddělenou od věznic.

Dosavadní členění programů zacházení na pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciálně-výchovné aktivity, zájmové aktivity a oblast utváření vnějších vztahů se osvědčilo a je možné je zachovat. Rozsah těchto programů bude nutno v budoucnu rozšířit.

4.2.1 Program pro mladistvé

Program pro mladistvé by měl být *dynamický, pružný, s jasně definovanými postupnými kroky a konečnými cíli*. Především by se mělo zjistit, jaký druh chování vedl u pachatele k trestné činnosti. Následovat by mělo hledání strategií, které by působily proti recidivě. Je třeba vzít také v úvahu osobnost mladistvého i prostředí, z něhož pochází a do něhož se bude vracet.

Pro pedagogického pracovníka toto vše znamená, že metoda, jak nabídnout výchovný program, má podnítit mladistvého, aby se sám stal iniciátorem aktivity. Iniciátor se pravděpodobně bude učit rychleji, než pasivní účastník nějakého programu.

Mladistvý by měl být postaven do situace, která vyžaduje jeho účast, aktivitu, reflexi, které jsou mladí lidé nakloněni, a to ve smyslu pozitivní změny (za přizpůsobení lze považovat i účast na „druhém životě“³⁴ ve vězení, jistě však nejde o pozitivní změnu).

Při zpracování programu zacházení se uplatňují následující zásady: individuální přístup, motivace, přiměřenost, komplexnost, zpětná vazba, cílevědomost, systematickosti, soustavnost a perspektivnost. Program zacházení

³⁴ NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D.: *Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky*. Univerzita Karlova. Praha 1991, s. 26.

je základním prostředkem cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného. Je stanoven pro každého odsouzeného individuálně. Určuje okruh konkrétních činností, kterých je odsouzený povinen se zúčastnit, nebo které může vykonávat. Program zacházení je zpracováván speciálními pedagogy na základě komplexní zprávy o odsouzeném, která obsahuje záznamy o průběhu výkonu vazby, pedagogickou, psychologickou a zdravotní charakteristiku a sociální anamnézu, s ohledem na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti. Při tvorbě konkrétního programu zacházení se vychází z nabídky aktivit, která je podle prostorových, personálních a finančních podmínek věznice pravidelně aktualizována. Co se týče personálních možností, v potaz je nutno vzít tabulkové obsazení specialistů a jejich počet, jejich schopnosti, zájem, erudovanost a zkušenosti. Promítne se zde zákonitě i kvalita a kvalifikace vychovatelů jako přímých garantů a realizátorů programů zacházení. Zvláštní rozšířená nabídka aktivit programu zacházení je určena pro kategorii mladých vězňů a pro odsouzené, kteří jsou umístěni v bezdrogové zóně věznice. Pokud si odsouzený nezvolí některou z navržených alternativ programu zacházení, zúčastní se minimálního programu zacházení stanoveného vnitřním řádem. Jeho základ tvoří pracovní aktivity, odpovídající zdravotnímu stavu odsouzeného. Minimální program zacházení je určen jednak pro odsouzené s krátkodobým trestem do 6 měsíců, jednak pro ty odsouzené, kteří odmítnou širší program zacházení vypracovaný ve shodě s jejich individualitou.

Cílem minimálního programu zacházení je vyplnit volný čas odsouzených podle jejich motivace, zájmů a závažnosti spáchané trestné činnosti, usměrnit nežádoucí činnosti do oblasti vzdělávací, terapeutické a zájmové. Jeho významný základ tvoří pracovní činnost odpovídající zdravotnímu stavu odsouzeného. Každým programem zacházení prostupuje snaha po jakési mravní nápravě odsouzeného. V souladu s vývojem osobnosti odsouzeného a změnami v jeho chování a jednání je možné program zacházení aktualizovat. Nejméně 3 měsíce před propuštěním se pro odsouzeného

vytvářejí podmínky pro jeho samostatný způsob života a zpracovává se program zacházení před propuštěním z VTOS.

Jako se již mnohokrát osvědčilo přísloví, že „*kdo si hraje, nezlobí*“, takže i zaměstnání odsouzeného (ať už prací, vzděláváním, sportem, četbou či jinými aktivitami) během dne je jednoznačně prospěšné. Odsouzený nemá čas, a možná ani myšlenky na znepríjemňování života sobě, spoluvězňům ani zaměstnancům VS.

Závěrem je třeba zdůraznit, že způsob zacházení s odsouzenými je velmi podstatnou součástí výkonu trestu odnětí svobody a měla by se mu věnovat zvýšená pozornost.

4.2.2 Obsah programu zacházení

Program zacházení obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení směřující k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení.

Metody zacházení lze rozdělit do pěti oblastí (příklad viz příloha č.1):

4.2.2.1 Pracovní aktivity

Podle zákona o VTOS je odsouzený povinen pracovat, pokud je mu přidělena práce (např. úklid rajonu), a pokud mu to dovoluje jeho zdravotní stav. Odsouzení jsou povinni provádět úklidovou a další obdobnou činnost potřebnou k zajištění každodenního provozu věznice bez nároku na pracovní odměnu. Odsouzený nesmí práci pro věznici odmítnout, ale může odmítnout zaměstnání v soukromém subjektu mimo věznici. V současné době se připravuje nový zákon, který by zajistil povinnost odsouzených pracovat i na pracovišti pro soukromé subjekty.³⁵

³⁵ Mladiství odsouzení jsou zaměstnáváni od osmnácti let věku.

4.2.2.2 *Vzdělávání odsouzených*

Jedním z předpokladů rozvoje osobnosti, společenských schopností a zvýšení možnosti reintegrace do společnosti je pro odsouzené vzdělávání. Možnost zvýšení kvalifikace ve VTOOS je dle dána podmínkami konkrétní věznice.

Každý vězeňský ústav musí usilovat o to, aby všichni vězni měli přístup ke vzdělávacím programům, které budou co možná nejkomplexnější a budou uspokojovat jejich individuální potřeby a brát v potaz jejich ambice.

Je nutno prioritně připravit programy pro vězně, kteří jsou negramotní nebo neumějí počítat a pro vězně, kteří nemají základní nebo odborné vzdělání.

Zvláštní pozornost je nutno věnovat vzdělávání mladých vězňů a vězňů se speciálními potřebami. V moderním vězeňském režimu a v osobní výchově každého mladistvého hraje vzdělávání jednu z klíčových rolí. Jeho cíle jsou přímo spojeny s konečným úkolem reintegrace mladistvého do společnosti i s potřebami jednotlivců z hlediska osobního a společenského. Proto je v každém vězeňském zařízení připraven studijní program umožňující všem mladistvým věnovat se výchovně-vzdělávacím činnostem podle jejich zájmu a potřeby.

Cílem těchto programů je zvýšit šanci mladistvých na reintegraci do společnosti, podporovat jejich morálku, zlepšovat jejich chování a napomoci jim udržet svou důstojnost.

Ve výchovně-vzdělávacím procesu je mladistvým v SOU umožněno:

- dokončit docházku do základní, popř. zvláštní školy;
- vyučit se ve vybraných oborech;
- zaučit se ve vybraných oborech;
- navštěvovat kurzy pro zvýšení nebo rozšíření kvalifikace v dělnických profesích, navštěvovat rekvalifikační kurzy.

Vyučování probíhá denní (řádnou) formou. Účastníci denní formy odborného i základního školního vzdělávání jsou svým statutem na úrovni pracujících odsouzených.

Co se týká základního a učňovského vzdělávání z hlediska metodického, ekonomického i personálního je spolupráce věznice (SOU) s resortem školství permanentní.

Velká pozornost je věnována výběru oboru pro kvalifikační, případně rekvalifikační kurzy, ve smyslu předvídání budoucí poptávky po profesi.

Osvědčení o získané kvalifikaci neobsahuje žádný údaj svědčící o tom, že kvalifikace bylo dosaženo ve vězeňském zařízení.

Výchovu a vzdělávání je třeba pokládat za součást vězeňského režimu, přičemž vzdělávání by mělo požívat tentýž status jako pracovní činnost, vězni však nesmí být finančně či jinak znevýhodněni za svou účast na vzdělávacích programech.

Každý vězeňský ústav musí dát vězňům k dispozici knihovnu, která bude dostatečně vybavena širokým spektrem rekreačních i vzdělávacích zdrojů, knih a jiných médií.

V souvislosti s očekávanou reformou našeho školství bude třeba též řešit otázku úhrady za vzdělání.

V rámci možností by vzdělávání vězňů mělo být integrováno do systému veřejné výchovy a poskytováno ve vzdělávacích zařízeních mimo vězeňské ústavy. To by také vězňům navštěvujícím určitou školu nebo učební obor umožnilo plynule pokračovat ve studiu i po propuštění z vězení.

Z hlediska metodického, ekonomického i personálního je třeba spolupracovat s resortem školství co se týká základního a učňovského vzdělávání; s resortem sociálních věcí a zdravotnictví pak v oblasti rekvalifikací a vzdělávání.

Je třeba též počítat se značnou decentralizací a tudíž rozmanitostí veřejného školství s tím, že učňovské školství bude pravděpodobně soukromé.

Dohody se státními, městskými či soukromými školami, příp. s podnikateli (učni) se budou uzavírat na úrovni ředitelů jednotlivých ústavů, protože ti mají nejlepší znalosti místních podmínek.

4.2.2.3 Speciálně výchovné postupy

Realizaci těchto postupů se zabývají specialisté oddělení výkonu trestu v souladu s popisem své funkce. V indikovaných případech nabízí psycholog individuální psychoterapii. Podobně sociální pracovníci poskytují sociálně právní poradenství a speciální pedagogové poradenskou pedagogickou pomoc podle individuálních potřeb odsouzených. Smyslem realizace těchto postupů je docílení účelu výkonu trestu, podpora takových postojů a dovedností, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem. Účast v těchto aktivitách přispívá k uvolnění vnitřního napětí, pocitů bezmoci, křivdy, viny a přispívá k přijetí trestu. Současně zde funguje program „TP 21 Junior“, který je zaměřen na nácvik komunikačních a sociálních dovedností, na motivaci odsouzených ke změnám hodnotové orientace, prevenci agresivních projevů a redukci vnitřního napětí.

4.2.2.4 Zájmové aktivity

Zájmové aktivity slouží k udržení a rozvoji fyzického i psychického zdraví odsouzených. Pokud mohou trávit svůj volný čas smysluplně, dochází ke kultivaci osobnosti v oblasti zájmů a koníčků. Velkému zájmu se těší především aktivity sportovní. Vycházíme z poznatku, že tělesná cvičení a fyzická zátěž pomáhají snižovat vnitřní napětí, depresivní a úzkostné stavy a nepřímou odbourávat agresi. V letním období se hraje fotbal a nohejbal. Po celý rok je možno hrát elektronické šipky, šachy a stolní tenis. Během roku jsou v těchto disciplínách pořádány pravidelně turnaje. Podle zájmové orientace jsou odsouzeným nabízeny další kroužky, sloužící k rozvoji zájmů a žádoucí seberealizaci. K rozvoji estetického vnímání a cítění slouží výtvarný kroužek.

Výrobky vězňů byly již několikrát vystavovány např. při 50. výročí věznice. Pro zájemce o poslech hudby je určen hudební a relaxační kroužek. Potřebné znalosti o místě, kde žijí, získávají odsouzení v zeměpisném kroužku. S využitím odborné literatury, časopisů a videoprojekce získávají informace o jednotlivých oblastech země, ale opakují si i své předchozí znalosti. Jiní se učí pečovat o rybičky v kroužku akvaristiky. Pro odsouzené, kteří rádi tvoří a projevují se, je určen dramatický kroužek, kde vychovatel spolu s odsouzenými nacvičuje divadelní hry. Velmi oblíbený je především kroužek vaření. Pro zájemce o náročnější filmovou tvorbu jsou určeny videokroužky. Oblíbené jsou i kroužky společenských her.

4.2.2.5 Oblast utváření vnějších vztahů

Tzv. *extramurální programy* mají velký význam, neboť zajišťují častý kontakt se životem za vězeňskou zdí. Přípravují odsouzené na život na svobodě. Utváření, udržování a posilování vztahů odsouzeného s civilním světem, především s rodinou, je jedním z dalších faktorů prevence možné recidivy. Kontakt s rodinou probíhá kromě udržování korespondence nejčastěji formou návštěv. Odsouzení se mohou zúčastňovat volných vycházek v souvislosti s programem zacházení.³⁶ Na naplňování účelu trestu se mohou podle zákona podílet registrované církve a náboženské společnosti, zájmová sdružení občanů, nevládní organizace a další orgány a instituce, se kterými odsouzený udržuje styk, a které mohou přispět k plnění účelu výkonu trestu. Odsouzení jsou např. navštěvováni sociálními kurátory z MěÚ, pracovníky humanitárních organizací apod.

4.2.3 Kázeňské odměny a tresty

Povinnosti uložené odsouzenému na základě *Zákona o výkonu trestu odnětí svobody*, *Řádu výkonu trestu odnětí svobody* nebo vnitřního řádu věznice zakotvují limity možnosti jejich chování. Jelikož trest odnětí svobody

³⁶ Volná vycházka jako jedna z forem odměny za plnění *Programu zacházení*.

má působit i výchovně, tak (na rozdíl od vazby) přichází v úvahu nejen postihování negativního protispolečenského chování odsouzených formou kázeňských trestů, ale také v souvislosti s pozitivním chováním stimulační jejich chování prostřednictvím kázeňských odměn. S cílem posílit výchovný vliv kázeňské odměny nebo kázeňského trestu je třeba při uložení odměn i trestů respektovat zásady přiměřenosti, individualizace, spravedlnosti, stupňování i důslednosti.

Dle ustanovení § 51 *Zákona o výkonu trestu odnětí svobody* vykonávají kázeňskou pravomoc nad odsouzenými generální ředitel Vězeňské služby a ředitelé věznic. Jiní zaměstnanci Vězeňské služby jsou oprávněni k výkonu kázeňské pravomoci na základě zmocnění generálním ředitelem Vězeňské služby či s jeho souhlasem ředitelem věznice. Hovoříme-li o kázeňském řízení, rozhoduje v něm generální ředitel Vězeňské služby v něm pouze o stížnosti proti uložení kázeňského trestu.

4.2.3.1 Odměny

Ukládání odměn odsouzeným je upraveno ustanovením § 63 *Zákona o výkonu trestu odnětí svobody* a § 57 *Řádu výkonu trestu odnětí svobody*. Odsouzenému je možno udělit odměnu, pokud svým chováním a jednáním či příkladným činem vyjadřuje odpovědný přístup k plnění stanovených povinností a při dosahování účelu výkonu trestu spolupracuje.

Odměnami u mladistvých jsou:

- a) pochvala;
- b) mimořádné zvýšení doby trvání návštěv během jednoho kalendářního měsíce až na 8 hodin;
- c) povolení jednorázového nákupu potravin a věcí osobní potřeby mladistvému, který jinak tyto nákupy nemůže provádět;
- d) zvýšení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců;
- e) věcná nebo peněžitá odměna až do výše 1 000 Kč;

- f) mimořádné povolení balíčku;
- g) rozšíření osobního volna na sportovní, kulturní nebo jiné zájmové aktivity až na dobu 1 měsíce;
- h) povolení opustit věznici až na 24 hodin v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení s mladistvým;
- i) přerušení výkonu trestu.

4.2.3.2 Kázeňské tresty

Kázeňské tresty upravují § 64 a § 58 až 68 *Řádu výkonu trestu odnětí svobody*. Kázeňský trest lze odsouzenému uložit za kázeňský přestupek. Kázeňský trest se však neukládá, pokud je možno dospět k sledovanému účelu samotným projednáním kázeňského přestupku s odsouzeným.

Kázeňské tresty ukládané mladistvým:

- a) důtku;
- b) snížení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 2 kalendářních měsíců;
- c) zákaz přijetí jednoho balíčku v kalendářním roce;
- d) propadnutí věci;
- e) umístění do uzavřeného oddělení až na 14 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení s mladistvými;
- f) celodenní umístění do uzavřeného oddělení až na 10 dnů;
- g) umístění do samovazby až na 10 dnů;
- h) odnětí výhod vyplývajících z předchozí kázeňské odměny.

Výkon kázeňských trestů uvedených u písm. e) a f) lze uložit též podmíněně se zkušební dobou až na 6 měsíců.

5 POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE

Původní myšlenka péče o osoby, které prošly výkonem trestu odnětí svobody, má své kořeny již v křesťanské filozofii (milosrdenství, pomoc bližnímu). Postpenitenciární péče je zvláštním druhem sociální péče, která byla poskytována v samém začátku jen osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody, z ochranného léčení a z ochranné výchovy (u mladistvých). V současnosti již je postpenitenciární péče rozšířena o tzv. včasnou pomoc – např. sociální péči již ve fázi trestního řízení u obviněné osoby.³⁷

Postpenitenciární péče se dá chápat v užším smyslu jako péče poskytovaná mimo zařízení věznice ve formě sociální péče a sociální pomoci osobám po výkonu trestu odnětí svobody a na základě dobrovolnosti. V širším smyslu je pojímána jako péče poskytovaná osobám po výkonu trestu odnětí svobody, ale není založena pouze na dobrovolnosti, tzn. má i formu státního nuceného dohledu (např. soudem nařízený dohled probačního pracovníka v případě podmíněného propuštění).³⁸ Konečně v nejširším slova smyslu je postpenitenciární péče vymezena poskytováním sociální péče a pomoci na bázi dobrovolnosti, bezplatně, a to všem pachatelům. Tedy i těm, kteří vykonali jakýkoliv trest (nejen trest odnětí svobody).

Před rokem 1989 sociální služby poskytoval pouze stát a jejich spektrum nebylo příliš široké. V období socialismu sociální problémy „neexistovaly“. V současnosti je v rámci postpenitenciární péče odsouzeným poskytována pomoc při hledání pracovního zařazení, pomoc při zprostředkování ubytování, finanční podpora, pomoc při začlenění do sociálního prostředí a sociálně výchovné a poradenské působení ve věcech sociálněprávních.

Na postpenitenciární péči se účastní jak státní instituce (např. Probační a mediační služba ČR, úřady práce), tak občanské, církevní a charitativní

³⁷ MÜHLPACHER, P. *Sociální a postpenitenciární práce*, Brno: IMS, 1999. s. 49.

³⁸ *Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.*

organizace poskytující jednak materiální a poradenskou pomoc (např. Český červený kříž, Podané ruce, White Light), ale také celkovou sociální péči (např. azylové domy, Armáda spásy).

PRAKTICKÁ ČÁST

Tato část diplomové práce je zaměřena na kazuistiky jednotlivých mladistvých odsouzených ve výkonu trestního opatření. Společným faktorem níže uvedených mladistvých je skutečnost, že jsou poprvé ve výkonu trestu a všichni jsou odsouzeni za § 219 trestního zákona, tedy vraždu (případně pokus o vraždu).

Trestní sazby odnětí svobody stanovené v trestním zákoně se u mladistvých snižují na polovinu, přičemž však horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok.

V případě, že mladistvý spáchal provinění (např. právě dle § 219), za které trestní zákon ve zvláštní části dovoluje uložení výjimečného trestu, a zároveň je stupeň nebezpečnosti takového provinění pro společnost vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu, k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoký, může soud pro mládež uložit mladistvému odnětí svobody na pět až deset let, má-li za to, že by odnětí svobody v rozmezí uvedeném o odstavec výše k dosažení účelu trestního opatření nepostačovalo.³⁹

³⁹ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

1 KAZUISTIKA – Lukáš

Základní údaje:

Lukášovi je v současné době 17 let. Ve výkonu trestního opatření je od června 2009. Byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce 3 let. Dále mu byla uložena ústavní psychiatrická léčba do PL v Kosmonosech, kterou nastoupí po skončení VTOOS (případně po podmíněném propuštění).

Osobní anamnéza:

Narodil se v porodnici jako třetí dítě v pořadí. Těhotenství a porod proběhly údajně bez problémů, narodil se donošený, kříšen nebyl. Kojen byl. Křečemi netrpěl, vada řeči se vyskytla, chodil na logopedii (*pozn. cca od 1.-5. třídy*), špatně vyslovoval „r“ a „ř“. Psychomotorický vývoj byl normální. Operován nebyl. Úraz hlavy prodělal, ale v bezvědomí nebyl. O sebevraždu se nepokoušel, ani na to nemyslel.

Z výsledků vyšetření nařízených soudem a zdravotnické dokumentace vyplývá:

Lukáš trpí lehkou mozkovou dysfunkcí (LMD). Příznaky tohoto onemocnění jsou na pomezí neurologickém a psychiatrickém, jsou lehkého stupně: jde o lehkou poruchu řeči, čtení, písma a pozornosti a lehkou hyperkinetickou poruchu chování (neklid).⁴⁰

U Lukáše se nevyskytují spontánní poruchy vědomí, nebyly zjištěny ani poruchy vnímání, ani epileptická aktivita. Intelektové a paměťové funkce se pohybují v pásmu širší normy. Myšlení je průměrného tempa, bez poruchy struktury a obsahu. Málo plastické, spíše rigidní, schopnost abstrakce a generalizace je vyvinuta průměrně. Emotivita je průběžně méně živá, ve stresových situacích je zvýšená afektivní pohotovost. Instance vyšších citů je méně vyvinutá.

⁴⁰ Neurologické příznaky se v inkriminovanou dobu na spáchání trestné činnosti nijak nepodíleli.

Osobnost je ještě nezralá, ve vývoji se nachází v období adolescence. Vývoj osobnosti je disharmonický s poruchami chování a emocí. V dětství měl problémy s adaptací, byl zbrklý, hůře se soustřeďoval (viz. LMD a spec. poruchy učení).

Orientace v sociálním poli je průměrná, vyznačeny jsou anetické rysy sebestřednost, preference vlastních zájmů. Nebyly zjištěny příznaky duševní poruchy.

Lukáš byl a je občas i nyní objektem ironických poznámek v důsledku poruchy zraku a řeči, ale především z toho důvodu, že se snaží být centrem pozornosti, a za tím účelem se chová často infantilně sebevědomě, přehnaně, všemu rozumí a vše je mu jasné. Vypráví historky a „zkušenosti“ ze svého života, které nepůsobí věrohodně a budí posměch vrstevníků. Vůči dospělým se však chová slušně, přiměřeně a autority respektuje.

Je jedincem se zvýšenou afektovou pohotovostí u kterého dochází k rychlému navození afektů, a to především afektu vzteku s následnou agresí. V situacích emočně nabitých nedostatečně koriguje své emoce rozumem, nedostatečně je tlumí.

Jeho frustrační tolerance je snížena. Jedná a mluví obyčejně rychle a bez dlouhého rozmýšlení. Má potřebu rozhodovat samostatně, bývá bezstarostný, k mnoha věcem laxní. Cítí se snadno dotčen když se na něm nebo jeho práci shledají chyby. Sám se sebou je spokojený, není k sobě kritický a jeho sebeobraz neodpovídá realitě. Systém hodnot je naprosto infantilní a nezralý.

Sociální anamnéza:

Od dětství vyrůstal u rodičů. Je svobodný, bezdětný, přítelkyni nemá. Otec je vyučený zámečnick, v současné době pracuje jako úředník u policie ČR. Matka vyučená prodavačka, pracuje v oboru. Z rodiny nebyl nikdo trestán. O rodičích hovoří: *Otec je cholerik, rychle se naštvě. Když byl menší, tak ho zmlátil, ale nyní když ho praští, tak nadává, že ho bolí ruka. Otce má trochu*

rád, ve spoustě věcí si s ním nerozumí. Tátovi se nelíbí, jakou poslouchá hudbu, že chodí do posilovny, a že dělá air-soft. Otec odsouzeného výchovně vedl, říkal, co se má a nemá. Alkoholické nápoje nepožívá, nekouří. Máma je hodná, je v pohodě, hodně věcí mu dovolí. Ale jak co, vždy se mu ji podaří ukecat. Pohládila, pomazlila se s ním. Doma měl dobrý pocit zázemí a bezpečí, „šlo to“, z domova neutíkal.

Mladistvý byl společně se 2 sourozenci (obě sestry – 21 let studentka VŠ a 19 let studentka SŠ) vychováván rodiči, ústavní výchovou neprošel. Vztahy v rodině hodnotí jako normální. Výchovu považuje za přiměřenou, spíše benevolentnější - „*vždycky jsem dosáhl toho, co jsem chtěl, prostě jsem si to zařídil.*“⁴¹

Jako kluk byl neposlušný, doma zlobil. Ve škole byl velmi živý a neuměl se soustředit. Měl potíže se čtením i psaním. Proto s ním chodili do pedagogické poradny. Stále píše s obtížemi. Od dětství má problémy se zrakem, brýle nosí asi od 10ti let.

Zhruba od druhé třídy základní školy vykazoval zlostné afekty. Byl cholerický, snadno vzplanul. Musel často předvádět spor na legraci, protože snadno „vypěnil“ a byl by se musel pořád prát – „*Kluci mě respektují, já málokdy na někoho dám, oni se řídí podle mě*“. Když byl napaden, pral se více než ostatní kluci. Uvádí: „*Když na mě sáhne někdo koho znám, tak mi to vadí hodně. Když mě někdo praští do hlavy, do brýlí, tak mi to hodně vadí. Brýle jsou drahý, tak mi to vadí hodně, to mě naštvě.*“⁴² Uznává, že do lidí „rejpá“. Děti se mu ve třídě smály, když něco pronesl, byl takový třídní komik.

Vytahování jiných chlapců nesnášel, uměl jim snížit sebevědomí, uměl je ztrapnit.

⁴¹ Při soudních šetření však uvedl, že výchova byla přísná a nespravedlivá. Byl často fyzicky trestán, rodiče s ním nebyli spokojeni. Nešlo jen o nechuť k učení, ale i jeho nedochvilnost. S nikým z rodičů nesdílel své starosti. S otcem se prý neidentifikoval, ale do osmi let si přál být policistou.

⁴² Při příchodu na ubytovnu a do kolektivu se zpočátku neustále dožadoval vyšetření u očního lékaře, neboť „*musí absolvovat pravidelnou prohlídku a úpravu brýlí*“.

Na učilišti chodil za školu - škola ho prý nebavila, chtěl se učit za automechanika, ale rodiče chtěli aby se vyučil za elektrikáře.

Se spolužáky příliš nevycházel – dohady kvůli brýlím „...jsem na ně alergickéj, nesnesu, když se mě někdo dotkne, sahá mi na brýle a nebo se posmívá...“ V době vzetí do vazby byl studentem II. ročníku, který nedokončil.

Drogovou zkušenost připouští s marihuanou-experimentoval, jiné neguje. Alkohol pil příležitostně, převážně pivo (mě však při rozhovoru uvádí: „alkohol užívá, dokázal se opít i do bezvědomí, pokud měl dostatek finančních prostředků.“ Kouří 20 cigaret denně.

Ve volném čase se zajímal o vojenství, PC, jízdu na kole a airsoft. Pracovní návyky nemá vytvořeny.

Trestná činnost:

Odsouzený Lukáš je stíhán pro provinění vraždy. Týden před trestným činem byl na chalupě rodiny P., kde byl on, jeho kamarádka Lucka, dcera Radka a syn dotyčné rodiny, jeho nejlepší kamarád.

....Asi měsíc loni chodil s Radkou, za tři měsíce pak známost na dva měsíce obnovili. V den vraždy vztah opět navázali (dle Lukášovo výpovědi to bylo z její iniciativy i přesto, že měla jiného přítele). Sám se nebránil, odpověděl, že to není problém. Podali si ruce a dali si malou pusu. Radka projevil zájem o procházku k prasečáku. Přemísťovali v legraci dráty el. vedení na ohradníky, sedli si na trávu a když odcházeli, vzájemně se pošťuchovali. Párkrát do sebe strčili do přední části těla, říkali si „chod' rovně“ apod. Při cestě zpět o sobě Radka říkala, že je tlustá. Když ji z legrace přisvědčil, najednou zakopla a upadla na záda. Pak už si sám na nic nevzpomíná. Měl v hlavě okno. Vzpomíná si jen, že vedle ní klečel a „jako kdyby se probouzel z tranzu“, Radka ležela na zádech a z nosu ji tekla krev. Nedýchala. Začal ji dávat umělé dýchání, snad

*minutu, poté vytáhl z kapsy mobilní telefon a volal 155. Pro špatný signál poodešel 5-6 metrů, signál mu dvakrát vypadl. „Byl jsem trochu v šoku“. Na tělo Radky moc dobře neviděl. Záchranáři mu říkali, jak postupovat při oživování, on je navedl na místo. Po jejich příjezdu jim pomáhal. Pak přijela policie a byl zatčen. S Radkou neměl nikdy pohlavní styk. Je mu líto, co se stalo ...*⁴³

Pro lepší orientaci uvádím část telefonického záznamu z Rychlé záchranné služby:

R.: Prosím Vás, můžete mne přepojit na policii, já jsem udělal strašně špatnou věc...já jsem uškrtil přítelkyni..Ano, omylem...Prosím Vás, rychle ...Cože? ...Co jste říkal? ...Ano, teďko nevím, jestli ještě žije, ale nějak divně dýchá a slyším...

Tel. rozhovor pokračuje:

R.: Já jdu právě k ní, mně to vypadlo...A prosím Vás, pospěšte si, já mám strašnej strach, že jsem ji něco udělal určitě, to bylo z ničeho nic. Už jsem u ní...

RZS: To jste ji uškrtil teďko, jo ?

R.: No, teďka to bylo ještě

Koncem druhého záznamu:

R.: ... Já špatně vidím, já mám mít brejle...

Tel. hovor pokračuje (opět vypadl signál):

RZS: Kdy jste ji uškrtil ?

R.: Je to asi pět minut...

RZS: Možná jste poškodil něco v krku,jo, tak je možný, že krvácí z nosu, ja nevím? Vy jste ji předtím uhodil?

R.: Já nevím.

⁴³ Z výsledku odsouzeného

RZS: Nevíte ?

R.: *My jsme se troch škádlili a já jsem to nějak přehnal, no. Tak trochu mě nabudila. Jako nevěděl jsem vůbec co dělám, potom jsem si to najednou uvědomil...Ale je to špatný, vůbec jsem o sobě nevěděl právě...*⁴⁴

Uvádí důvody svého trestného činu: *Tu holku znal už dříve, byla o rok mladší. Bylo mu asi šestnáct, když si začali posílat esemesky. Pak šli na procházku do lesíku, pak se tam hádali, ale on si to moc nepamatuje, asi kvůli jeho brýlím. Jemu rodiče vždy nadávali kvůli brýlím, protože je často poškodil nebo zničil. On tam tu holku asi uškrtil, ale téměř nic z toho si nepamatuje. Ale na soudě řekl, že ji uškrtil. Ale špatně se mu o tom mluví.*

Spouštěcím mechanismem byla jeho potlačovaná agresivita, neshody kvůli vztahu: *...“ já s ní chtěl chodit, ale ona měla jiného, najednou jsme se pošťuchovali a ona spadla...“*

Po spáchání trestné činnosti byl umístěn na pozorování za účelem vyhotovení znaleckých posudků v PL Bohnice.

Do protokolů opakovaně uvedl, stejně jako při rekognici a lékařských vyšetřeních, že na dobu činu si nepamatuje. Znalci byly vyvráceny možnosti jako vliv návykových látek, alkoholu nebo kvalitativní poruchy vědomí (epilepsie).

Vzhledem k tomu, že se v jeho výpovědích objevily nesrovnalosti, přicházelo v úvahu i blokování informací spojených s inkriminovanou dobou a možnost sexuálně motivovaného jednání. Z tohoto důvodu byl vypracován posudek z oboru sexuologického. Ukazuje se heterosexuality orientovaná nejsilněji na 16ti-leté a dospělé osoby. Při zkoušce agresivity se objevily

⁴⁴ Pozn. Dle svědecké výpovědi záchranáře, po příchodu na místo činu neměl Lukáš brýle, „působil normálně, bez emocí, nezmatkoval, asi si neuvědomoval, co udělal...“

některé nápadnosti. Např. na koitálně roztouženou blondýnku nebyla ani tumescence (zduření), kdežto na jeden ze tří obrázků svázané ženy, jež se tváří nelibě byla nepřiměřeně silná pozitivní reakce.

Když posuzovaný slyšel popis normálního milostného sblížení, nastala pozitivní reakce – až do erekce – jen při popisu intimní fáze sexuálního chování. Fáze romantická pozitivní reakci nevzbudila a posuzovaný při ní znuděně zíval.

Z posouzení vyplývá, že sexualita nefunguje normálně. Agresivní nebo jiný normálně nesexuální kontext nebrzdí spolehlivě aktivaci sexuality. Důvodem je pravděpodobně prozatímní nezralost sexuálně motivačního systému. Pudová sféra je zřejmě alterována i v oblasti sebeprosazování (v řízení agresivity).

Důvodem pro uložení tak malého trestu za provinění vraždy je dle zjištěných informací polehčující okolnost, kterou byl fakt, že Lukáš volal po spáchání trestného činu policii a záchranou službu, která mu pomáhala dívku oživovat.

Prožívání výkonu trestu:

Lukáš nastoupil do věznice začátkem června 2009. První týden pobytu byl na nástupním oddělení, kde měl chování a vystupování bezproblémové. Z hodnocení vyplývá, že ukládané úkoly a pokyny plnil, další aktivitu však nevykazoval.

Po příchodu na ubytovnu se zpočátku adaptoval poměrně dobře. Žádné problémy neuváděl. Bylo na něm na první pohled vidět, že trest resp. čin, za který přišel do výkonu trestního opatření si nepřipouští. Zpočátku vystupoval dosti sebevědomě a tím pobuřoval ostatní spoluodsouzené. Dalším faktorem, který „přispěl“ k jeho následným problémům byl právě § 219 tr. zákona. Zhruba po týdnu pobytu byl fyzicky napaden a od té doby samostatně

ubytován na krizovém oddělení. Návrh na umístění podal psycholog z důvodu Lukášových obav vrátit se zpět do kolektivu. Hovořil o tom, že mu „všichni vyhrožují“. Pobyt trval zhruba měsíc. Během tohoto pobytu byl usměvavý, klidný, společných aktivit se nezúčastňoval, neboť na krizovém oddělení byl oddělený od ostatních odsouzených. Problémy neuváděl. Spolu s ním byli ubytováni na oddělení ještě dva odsouzení. Jeden s nízkou mentální úrovní a jeden s homosexuální orientací. Začátkem srpna byl z oddělení vyřazen vzhledem k tomu, že pominuly důvody jeho ubytování.

Ještě tentýž den přišel, že zpět jít nemůže, že mu opět „všichni“ (pozn.cca 35 mladistvých odsouzených v jednom výchovném kolektivu) vyhrožují...

Jak již bylo řečeno výše, Lukáš byl a je i nyní ve výkonu trestu objektem ironických poznámek v důsledku nejen poruchy řeči, ale především z toho důvodu, že se snaží na sebe upoutávat pozornost. „Nic není problém, všechno zvládá, a když se problém vyskytne, on si to nějak zařídí“. I přesto má však neustálou snahu vyčleňovat se z kolektivu vyhledávat možnosti úniku. V současné době je umístěn na ošetřovně. Pravidelně je navštěvován psychologem. Pokud by za delší časový úsek nedošlo k adaptaci na vězeňské prostředí podstoupí Lukáš další specifická vyšetření dle návrhu psycholog a lékaře.

2 KAZUISTIKA – Michal

Základní údaje:

Michalovi je 20 let. Dnes vykonává trestní opatření odnětí svobody za vraždu své matky, za kterou byl odsouzen dle § 219 trestního zákona k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce 9 let. Ve výkonu trestního opatření je poprvé.

Vyrůstal v oblasti regionu Hradec Králové. Má dokončenou povinnou školní docházku. Před nástupem do výkonu trestu studoval na odborném učilišti obor automechanik, který nedokončil právě z důvodu spáchané trestné činnosti.

Ve výkonu trestního opatření je od roku 2008 a konec trestu má stanoven na rok 2017. O podmíněné propuštění může požádat nejdříve po uplynutí 2/3 trestu, tzn. v roce 2014.

Osobní anamnéza:

Michal netrpí žádnými závažnými zdravotními problémy. Vážný úraz neměl, léky neužívá.

Před nástupem do výkonu trestního opatření pil příležitostně alkohol, údajně jednou experimentoval s marihuanou, další drogy neguje, kuřák.

Psychiatricky léčen nebyl, psychologicky v péči pedagogicko - psychologické poradny od 6 – 12 let pro vývojové poruchy učení, dyslexie a dysgrafie.

Suicidiální pokus oběšením měsíc před spácháním trestné činnosti.⁴⁵

Z hlediska osobnosti se jeví Michal jako introvertněji zaměřen, vyhovuje mu menší skupina lidí, tíhne k uzavřenosti, na druhé lidi se příliš neváže. Projevuje se u něj zvýšený sebecit, má vyšší ambice, aspirace.

⁴⁵ Bohužel není znám konkrétní důvod, jedná se pouze o domněnky, které vyplynuly ze soudních spisů a psychologických posudků.

Typologicky melancholické rysy temperamentu, sebezpytný, zaobírající se vlastními pocity a prožitky, rezervovanější. Jeví se emočně labilnější, celkové emoční ladění je snižené. Chování je regulované, v zátěži se jedná o osobnost průměrně odolnou. Ve vyhocených situacích může snadno docházet k neregulovaným frustrovaným schématům chování a jednání. Projevuje se sociální exhibicionismus, tendence předvést se před druhými ve skupině, byť nevelké. Snaha upoutat pozornost, někdy i za jakoukoli cenu.

Psychopatologická symptomatika zjištěna ve směru k neurotickým příznakům, výrazněji obsese, fobie, depresivní rozlady, úzkosti. Projevují se sklony k nepřímé a verbální agresi, podezíravost, hostilita, jakož i silnější pocit viny. Zjištěny výrazně paranoidní a schizoidní rysy, psychastenie.

Celkově se jedná o méně vyrovnanou osobnost, dosud nevyzrálou se zřetelnými hostilními rysy, za běžných okolností spíše pasivně agresivního typu, se sníženou schopností ventilovat zlostné pocity a z toho plynoucí pravděpodobnost reagovat hostilně na kumulované zlostné pocity.

Aktuálně kompenzován, nelze však vyloučit dekompenzaci.

Sociální anamnéza:

Klient je svobodný, bezdětný, v současné době bez přítelkyně.

Byl vychováván rodiči, kteří se v roce 2007 rozvedli. Důvod spatřuje v nadměrném pití alkoholu otce. Po rozvodu byl vychováván pouze matkou, která již nežije (homicidium).

Výchovu hodnotí jako přiměřenou. Otec invalidní důchodce (silný diabetes), dříve šéfkuchař. Matka pracovala jako starostka. Má jednoho sourozence, bratra, 22 let, student na umělecké škole obor malířství.

Michal ústavní výchovou neprošel.

Na základní škole patřil mezi průměrné žáky, žádný ročník neopakoval. Po absolvování základní školy se začal učit automechanikem, ale pro problémy na internátě (podezření na krádeže, neshody) přestoupil do 1. ročníku jiného středního odborného učiliště, kde pokračoval ve studiu stejného oboru.

Ve volném čase se věnoval motorkám, chovu koní, četbě. Největším koníčkem však bylo pro Michala „skautování“.

Brigádně pracoval v lese, cca 2 měsíce svážel dřevo, aby splatil dluh matce ve výši 13.000 Kč, které odcizil a zpronevěřil u pana H., u kterého byl na řízené praxi. Matka částku uhradila, ale trvala na vrácení. Z toho pak vyplývaly trvalé neshody a hádky s matkou. Sám se také obával toho, aby se o jeho jednání nedozvěděli prarodiče a známí.

Kontakt z výkonu trestního opatření odnětí svobody udržuje s přítelem zemřelé matky, kterého zná od dětství, psal si s kamarády. S otcem se nepodařilo kontakt navázat.

Trestná činnost:

Michal nemá objektivní náhled na svou situaci. Střídavě popírá svoji vinu na vraždě a vše svaluje na svého otce, kdy se pod jeho tlakem musel naučit „scénář“, který odpovídá tomu, co se stalo. Nerad o tom všem hovoří, proto uvádím zkrácené informace ze soudních spisů, kde popisuje samotný čin.

... Den předtím, než se celá věc udála se večer pohádal s matkou. Jednalo se o normální neshody, které byly na denním pořádku. Týkaly se školy a jeho prospěchu. Nechtěl nic řešit, tak odešel k sobě do pokoje s tím, že jde spát, protože ráno brzo vstává na praxi. Matka odešla na nějaký večírek nebo večeri. Vrátila se až ráno a přišla Michala vzbudit do školy (cca 4.30 hod.). Nechtělo se mu vstávat, tak na něj matka začala křičet, aby už se sebou něco dělal, že jí nebaví neustále řešit problémy a starosti s ním. Odešla si lehnout.

Michal vstal, vzal láhev s benzínem a šel za ní do ložnice, kde polil celou postel i s matkou(především hlavu a vlasy) a zapálil. Matka se utíkala do koupelny uhasit, ale on běžel za ní a polil a zapálil znovu. Matka před ním utekla ven, kde se chtěla uhasit ve sněhu. Michal vzal sekeru a běžel za ní ven, kde ji udeřil do hlavy; matka před ním utekla zpět do domu,ale v předsíni ji

dohonil a opět tupou i ostrou hranou sekery ji udeřil opakovaně do hlavy, hrudníku, trupu, dokud jevila známky života...

Tuto výpověď uvedl jako první. Při druhé verzi, která se lišila pachatelem, hovořil o tom, že celá výpověď byla pod tlakem z důvodu strachu ze svého otce (kterého uvedl jako pachatele), a policistů, kteří jej vyslýchali.

Druhá verze byla založená na tom, že ... otec, který byl mimo město (cca 200km od místa činu) přijel brzo ráno k jejich domu a zazvonil. Michal se vzbudil a šel se podívat. Za dveřmi stál otec, který vešel dovnitř s tím, že potřebuje hovořit s matkou. Michal mu odpověděl, že spí. Otec si nedal říct. Byl agresivní. Přelepil Michalovi páskou ústa a přivázal ho vodítkem ke dveřím. Vzal láhev s benzínem a šel za matkou do ložnice. Najednou byl slyšet křik. (Dále viz první výpověď).

Michal ve výpovědi uvedl, že otec měl na sobě jeho motokrosové boty (pozn. pravděpodobně se M. obával, že na nich zůstaly stopy krve). Měl Michala donutit zapálit svůj pokoj a pořezat ho v obličeji. Po odjezdu otce měl jít k sousedům a vše nahlásit a vzít na sebe... To také udělal.

Vzhledem k informacím, které jsem získala ze spisu a soudních záznamů vyplývá, že soud nepochybil tím, že Michala odsoudil, i přesto, že některé důkazy nebyly zcela vypovídající a úplné. Dle zjištění soudu, pachatelem pravděpodobně otec nebyl, vzhledem ke vzdálenosti, kterou by musel překonat.

Michal vinu v dnešní době vinu nepopírá. S otcem se mu kontakt navázat nepodařilo. I přesto, že během výkonu trestního opatření se o to několikrát formou korespondence pokoušel. Otec neodpověděl. Cca před týdnem, psal Michal otci zhruba po půl roce s tím, že mu píše „poslední dopis

*a pokud se neozve, tak s ním končí“.*⁴⁶ Vzhledem k těmto událostem, je v tomto období více uzavřený a psychicky méně v pohodě.

Při nástupu do výkonu trestního opatření odnětí svobody kromě korespondence s kamarády, která byla nepravdělná, udržuje v dnešní době kontakt pouze s přítelem zemřelé matky, který za ním nepravdělně dojíždí na návštěvu.

Prožívání výkonu trestního opatření:

Michalova adaptace na podmínky výkonu trestního opatření byla poměrně složitější. K zaměstnancům vězeňské služby se choval na velmi dobré úrovni. Vystupoval velice slušně, až nadměrně. Byl velmi introvertní. Ani své spoluodsouzené „kolegy“ příliš nevyhledával.

Během prvního roku adaptace se pokusil několikrát o útěk, neboť nesnesl vězeňské prostředí. Utéci se snažil několika způsoby. Příkladem: několiknásobná snaha o sebepoškození, kdy se mu měla naskytnout možnost po převozu do nemocnice, případně plány útěku přímo z vězení.

Po těchto skutečnostech začal s Michalem pracovat vězeňský psycholog.

Pravidelně docházel na individuální sezení. Zpočátku odmítal být jakkoli aktivní a čas, který mu byl věnován promlčel, o sobě hovořit odmítal, příp. uváděl, že nemá žádné problémy. Po více jak roční soustavné práci zaměstnanců věznice (vychovatel, psycholog, pedagog) je Michal vyrovnanější. Je schopen mluvit o svých pocitech, které aktuálně prožívá, co se mu honí hlavou, ale k tématu trestné činnosti se stále staví negativně, resp. je si vědom své viny, ale odmítá o tom hovořit.

V současné době již dosáhl věku, kdy mohou být na odsouzené starší 19ti let podávány ředitelem věznice návrhy na přeřazení mezi ostatní odsouzené s dozorem, byl přeřazen mezi dospělé odsouzené a další jeho vývoj bohužel nebude možné zjistit neboť byl i převezen do jiné věznice.

⁴⁶ Uvedeno v korespondenci odsouzeného.

3 KAZUISTIKA – David

Základní údaje:

Davidovi je dnes 19 let. Ve výkonu trestního opatření je od května 2008. Je poprvé trestaný a to za provinění vraždy. Byl mu uložen nepodmíněný trest v délce 8 let. Spouštěcím mechanismem trestné činnosti byl loupežný motiv.

Osobní anamnéza:

Klient byl přibližně ve věku 12ti let umístěn v dětské psychiatrické léčebně, kde pobyl asi půl roku. Důvodem umístění bylo, podle jeho slov, že byl nervózní, měl tiky na očích a ramenech.

Mluví rychle, nervózně a zbrkle, při emocionálně náročných tématech začne koktat. V slovním projevu i v gestikulaci jsou přítomné známky hyperaktivity. Údaje o sobě mlží, lže, snaží se jevit v lepším světle.

Rozumové schopnosti orientačně v pásmu mírného podprůměru. Vzdělanostní úroveň je slabá, učení mu nešlo, i v podmínkách speciální školy opakoval dva ročníky.

Osobnostně jednoduchý, nezralý, bez známek duševních poruch ve smyslu psychózy. Osobnostní struktura však vykazuje známky psychopatie. Součástí takovéto struktury je citová otupělost, nedostatek zábran, chybí pocity viny, chybí svědomí v obvyklém slova smyslu. Důsledkem je nepřizpůsobivé jednání. Motivem chování je zde osobní zájem a vlastní prospěch, v kombinaci s nefunkčním systémem morální a etické seberegulace.

Vážný úraz neměl, léky neužívá.

Podle znaleckého posudku není stížen duševní poruchou nebo chorobou. Objevuje se u něj porucha osobnosti disociálního typu s agresivní pohotovostí, egocentrickým zaměřením a nedostatkem seberegulace. Tato skutečnost se ale

nedotkla jeho schopnosti hodnotit společenský dosah vlastního chování a ani významně neovlivnila volní kontrolu jednání.

Intelektové schopnosti značně nevyrovnané, v pásmu lehké mentální retardace. Je pohotový podávat informace účelovým způsobem a jeho obecná věrohodnost je zřetelně nižší.

Osobnostní vlastnosti negativně formovány defektními vlivy v dětství, ovšem bez vlivu na jeho hodnotící a ovládací schopnosti.

Nebyly zjištěny kvality pro zakotvení resocializačního procesu. Sebevražedné myšlenky či pokusy neuvádí. V ústavní výchově nebyl.

Sociální anamnéza:

David vyrůstal v prostředí romského etnika v kulturně a sociálně zaostalé rodině, kde je asociální či kriminální jednání akceptováno jako standardní součást života.

Rodiči byl vychováván asi do věku 5-6 let, pak matka od rodina odešla. Poté se o něj staral otec, babička na kterou byl velmi silně vázán do doby, než v únoru 2007 zemřela. Na péči o Davida se podíleli i další příbuzní. S matkou neměl žádný kontakt. Otec už dlouhou dobu užívá heroin, krade, byl proto ve vězení. I další z rodiny byli soudně trestáni.

Ve věku přibližně 13ti let pobyl jistý čas u strýce v Anglii, byl tam i s otcem a babičkou. Do Anglie šli údajně proto, protože si mysleli, že otec tam přestane brát drogy. Ale bral je i v Anglii, tak se vrátili domů.

Povinnou školní docházku ukončil 7. třídou. Učení ve škole mu nešlo, měl i hodně absencí, dvakrát opakoval ročník. K učitelům byl neslušný, ke spolužákům agresivní, objevily se u něj i sklony k šikaně.

Silný kuřák. Kouří 10 cigaret denně, alkohol užívá občas, od 15ti let kouří marihuanu, ostatní drogy neguje. Bral marihuanu tak, že jí jedl, nebo si ji dával do mléka. Marihuana mu prý pomáhala když tančil hip hop. Je tetován na pravém rameni a lýtku.

Je svobodný, bezdětný. Nemá vytvořeny ani upevněny pracovní návyky. Ve volném čase hrál kopanou a věnoval se HIP HOPovému tanci.

Trestná činnost:

V červnu roku 2007 zhruba kolem 20.00 hod. v Pardubicích v rodinném domě společně a po vzájemné dohodě s úmyslem usmrtit poškozenou a následně ji odcizit peníze z přenosné pokladny a další věci, bezbrannou oběť fyzicky napadli zvláště surovým způsobem a to tak, že ji zezadu uchopením za krk škrtili, bili pěstmi a vláčeli, až poškozená upadla a když ležela na zemi, nalezeným kuchyňským nožem o délce čepele 16 cm jí velkou silou zasadili ránu do krku a v důsledku toho jí způsobili oděrky v oblasti čelisti, na krku, v oblasti hrtanu aj., přičemž v důsledku udušení z vdechnutí krve do dýchacích cest a do plic poškozená zemřela. Jejich útok byl brutální, pro poškozenou fyzicky i psychicky stresující a pachatelé na její život útočili se značnou urputností a vytrvalostí, dokud zamýšleného cíle nedosáhli. Poté ji vzali mobilní telefon, z pokladny 1000 Kč a nejméně 280 Kč v drobných a klíče.

David připustil svoji účast na majetkové trestné činnosti, je však přesvědčen o tom, že nebylo prokázáno jakým konkrétním způsobem měl naplnit zákonné znaky skutkové podstaty trestného činu vraždy.

Uvádím zde jeho odůvodnění trestné činnosti:

Jeho kamarád (22 let př. pan M.) a bratranec kamaráda (26 let, př. pan K) věděli, že ta žena (43 let) má doma peníze. Ti dva ji v jejím bytě zabilí nožem, pak to hodili na něj. On to neudělal ale byl tam v tom bytě. On jí poskytl první pomoc. Ti dva ji ukradli patnáct korun.

David ve své výpovědi uvádí:

... Pana K. znal v den úmrtí poškozené 5 dní, když je seznámil kamarád pan M. Poškozenou viděl poprvé. V ten den se tito tři setkali v 13.30 hod. na náměstí v Pardubicích a rozhodli se, že půjdou do kina, které trvalo od 15.00 - 16.30 hod. Poté se zdrželi krátce na nádraží, kde kouřili marihuanu. Tady pan K. sdělil, že potřebuje za kamarádkou, která ho pozvala na kávu. K ní odešli kolem 20.00 hod. (co dělali mezi 17-20 hod. neuměl David vysvětlit).

U domu poškozené pan K. zaklepal na jedno z oken, poškozená přišla otevřít a pozvala je dále s tím, že nevadí, že přišli všichni tři. Po cca 10 min, kdy byli všichni kuchyni si David chtěl zapálit cigaretu, což mu poškozená v domě nedovolila, a tak i s kamarádem panem M. odešli ke studni na dvorek. Po dalších 4 min. za nimi přišel i pan K., který se mezitím bavil s poškozenou v kuchyni. Chvilí si povídali a pak se vrátili zpět do domu, pan K. si sedl na židli, David zůstal stát a pan M. chodil ven a dovnitř, kde zůstával stát u dveří. Pan K. požádal poškozenou, aby uvařila kávu, načež když byla čelem ke kuchyňské skříňce vstal a zezadu ji chytil do tzv. kravaty. Davida, který se ptal, co to dělá, pan K. odbyl tím, ať se do toho neplete a poškozenou na něj odhodil tak, že David spadl na židli a postel, které byly za ním. Pan M. mezitím utekl. Poškozené se podařilo vstát a utíkala z místnosti. Pan K. běžel za ní, zatímco David ještě několik minut po pádu ležel. Jakmile vstal, chtěl poškozené pomoci, slyšel ji volat „Co po mě chceš?“ Ve vedlejší místnosti ji pak našel na zemi ležet s nožem Zapíchnutým v krku. Poškozená ještě jevila známky života, ale pan K. na ní klečel. David dodal, že z této situace dostal šok.

Na to pan K. odběhl do kuchyně, zatímco David byl u poškozené a zjistil, že jí nemůže pomoci. Zkoušel jí tep na ruce a při tom si zašpinil oblečení od krve. Na rozdíl od pana K. si zde ruce od krve neotíral, s nožem nijak nemanipuloval. David šel zpět do kuchyně, kde viděl pana K., jak otvírá pokladničku a bere si mobilní telefon a nabíječky, které rovněž ležely na stole. Pan K. si nalezené věci dával do kapsy, což David nevydržel a běžel pryč. Pan M. běžel kousek před ním, pan K. vybíhal za ním. Cestou se všichni znovu setkali na místě, kde protéká potok a pan K. začal vytahovat drobné mince.

David si nic nevzal, ačkoli pan K. mu nabídl 500 Kč. Pan M. si drobné vzal. David si vzal od pana M. mikinu, která byla jeho a panu M. ji pouze půjčil. Později zjistil, že v kapse této mikiny je nabíječka a telefon, což vysvětlil tak, že jej v mezidobí (aniž si toho všiml) musel pan M. převzít od pana K. a dát je do mikiny. David doplnil, že z telefonu netelefonoval, nebyla v něm simkarta , ale použít jej mohl někdo z jeho rodiny.

Později se šel David kompletně převléci, zatímco pan M. a pan K. na něj čekali. Přemlouvali jej ať nechodí na policii, že nechťejí do vězení. Nechal se přemluvit a odešel s panem K. do herny. Pan M. odešel domů. Tam si objednali nějaké pití, platil pan K.,ale David mu peníze vrátil s tím, že nechce,aby bylo placeno z peněz poškozené. Řekl, že na PČR půjde, pan K. mu vyhrožoval, že jej zmlátí a večer ho hlídal před domem...

Podle výpovědi pana K.:

...Pan K. zaklepal na okno, poškozená je pozvala dál, pan K. chtěl odejít na toaletu, šel na dvorek a za ním pan M a David. Ten se ptal pana K., zda viděl „trezorek“ . Pan K. ho odrazoval, že nepřišli krást, David řekl, že poškozenou „rohne“(pozn. zabije), pan M. jen přihlížel.

Odešli zpět, pan K. si šel na dvorek zapálit cigaretu, kde mu David zopakoval, co chce udělat. David šel do kuchyně. Pan K. típl cigaretu a běžel za ním,ale ten už poškozené dával „kravatu“, přičemž oba přepadli dozadu. Zpočátku poškozená křičela: „Co po mě chceš?“Později už jen sípala.

Poškozené se podařilo několikrát vysmeknout ze sevření. Poté ji David udeřil 2-3 ranami pěstí a kopnul kolenem. Opět j vzal do „kravaty“,ale to už se téměř nebránila. Odtáhl ji do předsíně a položil na zem, částečně přiklekl, vkleče se narovnal a dal poškozené několik ran. Vzal kuchyňský nůž a oběma rukama zabodl do krku. Poškozená nijak navenek nereagovala. Řekl, že je to málo a do stejného místa bodl silněji. Začala téct krev z úst a po vytažení nože i z rány. Krev vystříkla i na pana K.

Po druhém bodnutí v ráně David ještě „kvrdlal“ a opakoval, že“ je to ono, že má rád krev. Je jak fontána, chtěl by se napít“. Panu K. se udělalo špatně.

Musel odejít na dvorek, ale útoku se nesnažil zabránit, byl v šoku. Pak slyšel Davida volat, že „je hotovo“. Vrátil se a viděl poškozenou přikrytou textilií. Proběhl do kuchyně a zvrhel za sebou dveře, aby se nemusel dívat. David se začal zajímat o pokladničku. Vzal drobné, pan K. mu poradil, že má dvojité dno... Oba odešli, pan K. oknem a David za sebou zamkl.

Pan M. seděl na lavičce a ptal se „co se stalo?“ Bylo určeno, ať se do toho neplete, že je srab a utekl.

David zahodil klíče do strouhy a o kus dál i mikiny od krve. Telefon strčil do kapsy. Pan M. šel domů, pan K. do herny a David se převléci. Poté za panem K. Celou útratu platil David...

Prožívání výkonu trestního opatření:

Od nástupu výkonu trestu potíže psychického rázu neuvádí. V průběhu si začal psát s matkou, ale kontakt je již opět přerušen. Matka mu prý napsala, že jej zde navštíví, ale nestalo se tak. Otcí psát nebude, „otec je feťák, je to ztracený případ“. V současné době udržuje kontakt pouze se svým strýcem, který je též ve výkonu trestu v jiné věznici.

Chová se slušně, neagresivně. Pokyny zaměstnanců respektuje. Prezentuje zájem v klidu si odsedět trest, nedělat potíže. Nejraději by byl na pokoji sám nebo maximálně ve dvou, protože jak uvádí, když je tam víc lidí tak je nervózní, a když mu přiskočí tak neví co udělá, může někomu i ublížit. V kolektivu se snaží usilovat o dominantní pozici, je nekritický, s otrlým přístupem.

V jednání jmenovaného lze spatřit vysoký stupeň brutality a agresivity plynoucí do mimořádného stupně společenské nebezpečnosti. Společenskou nebezpečnost jednání jmenovaného zvyšuje i fakt, že zneužil důvěry oběti.

V současné době má zájem o podání návrhu ředitele věznice na přeřazení do věznice pro dospělé s dozorem.

4 KAZUISTIKA – Tomáš

Základní údaje:

Tomáš je ve výkonu trestního opatření od ledna 2009. Je mu 19 let. Byl mu uložen nepodmíněný trest v délce 7 let. Spouštěcím mechanismem bylo nezvládnutí žárlivosti a zklamání v partnerském vztahu a nedostatečně potlačená agrese; uvádí, že byl pod vlivem alkoholu a marihuany.

Osobní anamnéza:

V březnu 2008 měl sebevražedný pokus, spolykal prášky. Jako důvod uvádí problémy doma a problémy s přítelkyní. Má potíže se spaním, sebevražedné myšlenky se čas od času objeví. Léky neužívá, odbornou léčbou neprošel. Psychiatricky ani protidrogově léčen nebyl. Netrpí duševní chorobou ve smyslu psychózy a je schopen rozpoznat nebezpečnost svého jednání pro společnost. V době spáchání trestného činu byl schopen své jednání ovládat. Jeho rozpoznávací schopnosti byly zachovány zcela, jeho ovládací schopnosti byly mírně nepodstatně sníženy, ale převážně zneužitím marihuany, jejíž účinek na sebe dobře zná.

U Tomáše byly diagnostikovány poruchy dissociálního rázu bez psychotických projevů, bez závislosti na alkoholu nebo omamných a psychotropních látkách. Disharmonický vývoj směřuje k poruše osobnosti. Má tendenci konflikty řešit agresivně.

Slovní projev na dobré úrovni po stránce formální i obsahové. Rozumové schopnosti má velmi dobré, v pásmu průměru až mírného nadprůměru dovede

logicky uvažovat, nemá poruchy paměti a i jeho morální schopnosti jsou zcela odpovídající jeho věku.

Osobnost Tomáše je egocentrická, emočně labilní, afektivní, vztahovačná vůči okolí, s pocity méněcennosti, nedoceněnosti, žárlivosti a opovržení vůči ostatním lidem. Seberegulace a volní mechanismy jsou narušeny. Impulzivní životní styl vede Tomáše ke kriminálnímu jednání a chování, na své chování nemá náhled. Má sklony problémy svádět na nepřízeň druhých nebo osudu.

V osobnostní struktuře jsou přítomny deformace způsobeny výchovou v narušeném rodinném prostředí, kde otec – pravděpodobně agresivní alkoholik dlouhodobě terorizoval celou rodinu.

Resocializace je z psychologického i psychiatrického hlediska snížena. Prozatím není schopen vnitřně pocítit , kolik utrpení a celoživotní bolesti způsobil pozůstalým, neuvědomuje si, že oběť ztratila život a nedostala druhou šanci jakou dostává on.

Sociální anamnéza:

Jmenovaný mladistvý je svobodný, bezdětný, známost neuvádí. Měl dívku, která se s ním rozešla, což těžce nesl – a tak si „vyřídil“ účet.

Vyrůstal v úplné rodině společně s mladší sestrou. Otec pracoval jako celník, matka vedoucí provozu v továrně. Vztahy v rodině byly zpočátku dobré, po propuštění otce se situace výrazně zhoršila – otec začal pít, domácí násilí – v době výkonu vazby se rodiče rozvedli a on zůstal u matky a sestry. Sám měl s otcem několik konfliktů, které končily i fyzickým napadením otce.

Otec často chodil do hospody. Když byl opilý, choval se doma agresivně, slovně a fyzicky napadal manželku i děti, doma se před ním schovávali.

Tomáš uvádí, že kvůli tomu už jako školák odcházel z domu, někdy na den, někdy byl pryč i dva týdny, zdržoval se u známých a kamarádů. Otce nemá rád. Nyní má k němu odmítavý postoj, není s ním ani jeho rodiči v kontaktu, s matkou, sestrou a prarodiči z matčiny strany uvádí vřelý vztah.

Z rodiny nebyl nikdo trestaný.

Tomáš měl problémové chování už v pubertálním věku. Odcházel z domu, bral drogy, kradl.

Na základní škole měl problémy se čtením a psaním (dyslexie, dysgrafie), navštěvoval poradnu pro děti s poruchami učení. Po absolvování základní školy třikrát změnil učiliště – učil se zámečnickem, pak 1 rok kuchařem, později se vrátil znovu k zámečnickovi a tento obor by rád ve VTOOS dokončil. V učňovských letech chodil za školu, vyhledával společnost dalších záškoláků. Měl hodně absencí, proto raději odešel sám, jinak by ho vyhodili.

Snažil se z problémových vztahů unikat – odcházel z domu, bral drogy, opíjel se, pokoušel se o sebevraždu.

V ústavní výchově nebyl.

Kouří 10 cigaret denně, alkohol občas – 1x v měsíci se hodně opil, od 13 let kouří marihuanu, ostatní drogy jen 1 x zkusil, automaty jen zkouší s malými fin.částkami

Trestná činnost:

V květnu 2008 poté, co se ujistil, že v domě, kde bydlela jeho bývalá přítelkyně Lucka se s ní zdržuje jeho kamarád Jirka, vyrazil za použití dřevěné kulatiny o délce asi 1m a průměru 20cm vchodové dveře domu, po schodech vyběhl do 1.patru domu, kde se nacházel pokoj poškozené (přítelkyně), a vybaven loveckým nožem s čepelí dlouhou 23cm , v úmyslu usmrtit ho, napadl Jirku tak, že ho opakovaně bodal do hrudníku, břicha, zad, čímž mu způsobil osmnáct bodněřezných ran a řezných ran, přičemž bezprostřední příčinou smrti bylo vykrvácení; poté v přízemí domu, kam seběhla poškozená, aby telefonem

přivolala pomoc, tuto za použití téhož loveckého nože napadl ranou do stehna, která směřovala do tříselní krajiny, a když se schovala pod stůl, pod kterým si chránila horní polovinu těla, bodal a řezal ji do nohou, čímž jí způsobil celkem sedm bodných ran.

Tomáš u soudu nevypovídal a učinil pouze prohlášení, že se ke všemu přiznává, ale popírá, že by chtěl přítelkyni zabít. Miloval ji a nechtěl ji ublížit.

Uvádí důvody své trestné činnosti: *Několikrát uvažoval, že zabije otce, protože je to sobec, není to dobrý člověk.*

Tu vraždu spáchal pod vlivem alkoholu a marihuany, když se dověděl, že přítelkyně ho podvádí s jeho nejlepším kamarádem. Tak je vyhledal, jeho ubodal nožem, jí zabít nechtěl, několik ran jí způsobil na noze. Prý si z toho pamatuje jen velmi málo, protože se mu v hlavě zatemnilo.

K motivu svého jednání uvedl, že se s Luckou spřátelil již v deváté třídě a velmi brzy spolu začali chodit. Asi dvakrát během jejich vztahu se s ním Lucka chtěla rozejít. Pokaždé kvůli jinému. Nechtěl se s tím smířit, byl z toho rozrušený a byl hrozně rád, když se k němu Lucka asi po 40 dnech vrátila. Udělal by pro ni všechno. Pak spolu chodili další rok a půl. Někdy v lednu 2008 mu řekla, že se s ním chce rozejít, chce být sama. Od té doby byl úplně na dně. Nebrala mu telefony, nechtěla s ním mluvit. Po cca měsíci se začala stýkat s Petrem. V únoru 2008 se rozhodl Tomáš spáchat sebevraždu. Spolykal prášky a někde u cesty směrem k rybníku zkolaboval. V nemocnici byl tři dny, byl propuštěn na revers ve velmi špatném psychickém stavu. Asi po týdnu šel s Luckou ven, bylo jim hezky, a to podle i jejích slov. Začali se občas scházet, říkala, že jí chybí a že asi udělala chybu. Asi po 14ti dnech však začalo všechno znovu. Lhala, pokud šlo o Petra, nezvedala mu telefony. Poté mu zase slíbila, že si nebudou lhát a bude vše dobré (cca duben). 1. května šli spolu a s dalšími kamarády na bowling. Ve 22.45 se Tomáš rozhodl, že pojedou domů, Lucka s ním čekala na zastávce, ale nakonec zjistili, že autobus nejede, protože

je státní svátek. Šel ji doprovodit k jejímu domu, políbila ho, řekla, že je unavená a musí jít spát. Když odešla domů, měl tušení, že mu lže a čekal kousek od jejího domu. Lucka po chvílce zavolala na mobil a ptala se ho, kde je. Řekl jí, že je stále v blízkosti domu a že zrovna vidí, jak k ní jede na kole Petr. Řekla mu, že s ním není na ničem domluvená a že ho pošle pryč. Skutečně tak udělala. Tomáš přesto zůstal, protože ji nevěřil. Za 20 min.mu zase volala a ptala se ho, kde je. Schválně jí řekl, že na cestě domů. Během dalších 5ti minut zase přijel Petr. Tomáš tomu nechtěl věřit, zhroutil se, asi deset minut nevěděl, co má dělat. Pak obešel dům a zjistil, že u Lucky v pokoji je tma. Od té chvíle měl zatmění, vztek na Petra. Myslel na to, že by se měl pomstít, že by mu měl ublížit, ale odešel domů. Doma byl stále rozrušený a stále myslel na to, jak se pomstít. Vzal si kolo a batoh a odjel zpět před dům.

Tam ve vzteku uviděl nějakou kládu, vzal ji a vyrazil domovní dveře. Vyběhl nahoru po schodech. Lucka něco mluvila, ale on ji nevnímal, prošel kolem ní a uviděl Petra v trenkách...

Nezpomíná si, kolikrát ho bodl, nechápal, co se sním děje, byl jako by bez sebe.

Není pravda, že by jí řekl, že ji zabije. Myslí si, že jí řekl „Proč ses ke mně nemohla chovat líp, všechno to mohlo dopadnout jinak.“ Jestli ji ve vzteku nějak ublížil nebo pořezal, tak to v žádném případě neměl v úmyslu. Pak z domu utekl a na kole odjel domů. Doma řekl mamce, co udělal a pak utekl a chtěl spáchat sebevraždu. Nakonec se rozhodl, že za své činy musí nést následky. Vrátil se domů a matka zavolal na policii.

Obsah zpráv o tom, že se Tomáš nechtěl smířit s tím, že se s ním Lucka rozešla: (*„...Lucko, já už ti nebudu nic zakazovat...jen se mnou zůstaň lásko moje, všechno udělám, vše fakt..chtěl bych tě slyšet...prosím zůstaňme spolu...lásko naposled mně věř, miláčku můj, já vše napravím, ...chci být s tebou pořád, neopouštěj mě, ...proč si se dnes ráno držela za ruce s Petrem...“*),

Že ji citově nebo výhružkami sebevraždou vydíral (*zabiju se...už si s Petrem, že? Zabiju jeho i sebe, je mi jedno, co se mnou bude, už si mě zničila, nenávidím tě za to...bojím se smrti, ale asi nemám východisko..., cestou domů skočím pod auto,... budu to mít bezbolestné, hodím si fén do vany ...*),

Že ji vyhrožoval (*Těš se ty kurvo zasraná, zničím ti život, udělám pro to všechno, pomstím se ti...OK, bude to válka,ale bude to těžké, nezapomeň, že jsem všeho schopný,...Už mě to fakt sere, já toho zmrda zabiju,...zabiju tě ty hajzle !*),

Tomáš se při zasilání SMS vydával i za svou matku, která rovněž žádá Lucku, aby se s jejím synem nerozcházela, jinak že si její syn něco udělá a ona (Lucka) to bude mít na svědomí: (*Lucko, co se stalo, Tom je zas úplně na dně... vrať se k němu,...Lucko rozmysli si to, buď umře nebo vážně skončí v blázinci..., věř tomu, že teď už by byl jiný,...Lucko, on Tě miluje a udělá pro tebe všechno, já vidím jeho bolest každý den, vážně se o něj bojím,...zkus mu dát šanci,...Tak teď jsem ho našla jak stojí v koupelně s fénem a druhou ruku ponořenou v umyvadle. Jo on se chce zabít, ale musím do práce. Prosím na všechno se dnes vykašli a hned po škole jed' za ním. On tě potřebuje. Prosím, nechci přijít z práce a najít ho mrtvého. Dojed' za ním, moc tě prosím“*) atd.

Prožívání výkonu trestního opatření:

Jmenovaný vinu přiznává, nesouhlasí s uloženým trestem, má podané dovolání. Svě provinění bagatelizuje, teprve si začíná závažnost svého jednání uvědomovat. Projevil zájem o zařazení do 1. ročníku učebního oboru strojírenské výroby, chce se učit za každou cenu, aby se zaměstnal a neměl čas na problémy a potíže s usínáním. Stále si přehrává své provinění.

Jeví se jako vcelku inteligentní, sebevědomý, v běžných situacích se chová normálně, slušně. Neusiluje o dominantní pozici, je spíše introvertní. Uvnitř nacházíme silné nezpracované negativní emoce, např. nenávist k otci.

V aktuálním chování mladistvého nejsou přítomny rizikové znaky, chová se slušně, pokyny zaměstnanců respektuje. Uvádí, že má zájem přizpůsobit se podmínkám ve VTOS, nechce dělat potíže.

5 KAZUISTIKA – Petr

Základní údaje :

Petr je vietnamské národnosti. Byl uznán vinným za provinění vraždy a pravomocně odsouzen k odnětí nepodmíněného trestu v trvání sedmi let. Ve věznici je od června 2008 a po uplynutí doby trestu má nařízené vyhoštění ze země na dobu 5ti let.

Jako důvod trestné činnosti uvádí, že se pohádal s jedním Vietnamcem, který mu nadával. Pak toho Vietnamce několikrát bodl nožem.

Osobní anamnéza:

Česky mluví s obtížemi.

Rozumové schopnosti orientačně v pásmu průměru. Jeho rozumová a mravní vyspělost odpovídá věku a v určitém smyslu chápání reality je spíše na úrovni již dospělého jedince. Je schopen chápat smysl trestního řízení a nebyly shledány podmínky pro uložení žádného ochranného léčení.

Z psychologického hlediska je zřejmé, že Petr výrazným způsobem ovlivnil chování spoluobviněného Jana (délka trestu 6 let). Byl i iniciátorem spáchaného činu. V tomto vztahu byl dominantní, ovlivňoval chování druhého mladistvého. Ten byl na něm sociálně a emočně závislý a podléhal jeho vlivu a autoritě.

Byly u něj shledány i znaky pro agresivní sklony.

Ze závěrů psychiatrického a psychologického znaleckého posudku vyplývá, že v době spáchaní provinění netrpěl duševní chorobou ani poruchou.

Mohl rozpoznat nebezpečnost svého jednání pro společnost a mohl své jednání ovládat.

Sociální anamnéza :

Narodil se ve Vietnamu. V ČR žije asi 5 let. Rodiče jsou rozvedeni. Otec žije ve Vietnamu spolu s dvěma staršími bratry (25 a 22 let). Je s nimi v písemném kontaktu. Matka je zde asi 12 let, žije v Praze, prodává na tržnici. Ona i Petr jsou zde legálně.

Má dokončených 8 tříd, údajně celou vietnamskou 12letou školní docházku nedokončil.

V Česku odmítal navštěvovat školu, i když ho tam matka zavedla, utekl. Pak na školní aktivity rezignovala. Začalo se postupně zhoršovat i jeho chování, začal chodit večer za zábavou, nerespektoval pokyny matky. Vracel se velmi pozdě, začal kouřit, matka měla podezření i na zneužívání drog. Protože si uvědomila, že syna nezvládá, odvezla jej zpět k otci do Vietnamu. Během dvou měsíců se vrátil do Česka, nikoliv však již k matce. Pohyboval se různě po území státu, matku příležitostně navštívil, vzal si od ní př. 100-200 EUR a zase odjel.

Ústavní výchovu, kriminální kariéru a psychickou zátěž v rodině neguje. Je svobodný, bezdětný, přítelkyni nemá.

Prognóza jeho resocializace se nejeví jako příliš dobrá, a to s ohledem na jeho sebestřednost, citovou oploštělost, nedostatek empatie a citových vazeb, neúctu k autoritám, manipulační tendence. K trestné činnosti byl predisponován neurovnanými rodinnými poměry, musel se spoléhat sám na sebe při uspokojování základních životních potřeb, nebyl nikde zakotven, a to ani v rámci širší vietnamské komunity. Dostal se na okraj zájmu. V posledních letech se pohyboval po tržnicích, nevzdělával se, pouze „přežíval“.

Spáchaný čin může být motivován snahou obohatit se, ale také snahou upozornit na sebe a získat jiný sociální status v komunitě.

Trestná činnost:

V červnu 2007 v pražské herně po předchozí domluvě s kamarádem, v úmyslu usmrtit a s cílem získat finanční prostředky, fyzicky napadli zaměstnance herny, vietnamského státního příslušníka. Za použití zavíracího, jednostranně broušeného nože s délkou čepele cca 107cm a šířkou až cca 28mm a zavíracího, částečně dvoubřitého nože s délkou dolního ostří cca 80mm a délkou horního ostří cca 50mm a šířkou čepele až 15mm opakovaně bodali poškozeného a způsobili mu tím celkem 47 bodně řezných ran. Bezprostřední příčinou smrti poškozeného bylo vykrvácení.

Mladiství poté ze zásuvky baru ukradli částku nejméně 4.600 Kč. ke škodě majitele baru.

Oba mladiství se k trestné činnosti doznali. Potvrdili, že poškozeného znali, neboť byli párkrát předtím v baru, že oba bodali poškozeného noži, které si přinesli s sebou a shodná je i jejich výpověď v tom, že první, kdo bodl poškozeného byl Petr.

...Petr uvedl, že mu poškozený nechtěl vydat batoh, který si v baru před týdnem ponechal se souhlasem majitele, od kterého si zároveň půjčil 300 Kč. Poškozený mu sdělil, že na pokyn majitele ho vyhodil, protože peníze nevrátil. To vyústilo v hádku a následně ve fyzický útok. Petr vytáhl nůž a bodnul zaměstnance 3x do zad a ten upadl na zem. Přiběhl kamarád Honza, také s nožem, a bodal poškozeného do břicha. Pak vzal z baru nějaké peníze. Přikryli tělo zemřelého ubrusem, odešli na WC, kde se umyli a z baru utekli. Předtím však musel Petr vytáhnout klíče od baru z kapsy mrtvého, aby bar odemkli. Oba byli od krve, zahodili oblečení a za ukradené peníze si koupili nové...

...Honza uvádí, že před vstupem do baru se domluvili na loupeži, nic konkrétního. Věděl, že má Petr u sebe nůž. Sám měl také, ale nechtěl ho použít.

Po odchodu posledních hostů poškozený zamkl a klíče si dal do kapsy. Řekl, že jde spát a lehl si na židle. Honza pak uviděl, jak Petr bodá do zad ležícího poškozeného, ten spadl na zem, bránil se. Šel k nim, poškozený ho kopl nohou, tak vytáhl nůž také. Držel poškozeného za nohu na zemi a začal také bodat. Sám si pamatuje, že ho bodl 3x až 4x do břicha. Pak mu Petr řekl, aby šel do baru pro peníze. Sám mu sebral klíče a šel se umýt na WC. Honza vzal z baru tři tisíce, několik desetieur a pár mincí, mobilní telefon. Odemkli dveře a utekli...

Při rozhodování o konkrétní délce trestu přihlédl soud u Jana k lítosti nad spáchaným činem, která se projevila zejména tím, že se sám přihlásil na policii, kde se přiznal k vraždě, jeho úplným doznáním a kajícím chováním před soudem. Naproti tomu Petr projevils svou lítost jen slovně. Jeho chování, kdy zbytečně bazíroval na nepodstatných skutečnostech a u podstatných měnil výpovědi, o jeho lítosti nad činem nesvědčilo.

Prožívání výkonu trestního opatření :

Od počátku nástupu do výkonu trestu je jeho psychický stav v mezích normy, emočně ustálen, převládá pozitivní až optimistické ladění. Zpočátku byli oba pachatelé ubytováni společně na stejném patře, především z důvodu velké jazykové bariéry. Cca po 6 měsících vzhledem k tomu, že se objevili problémy vůči jiným odsouzeným, byl Petr přestěhován na jiné patro. Zde měl a má stále chování navenek poměrně slušné. Příkazy a nařízení respektuje téměř bez připomínek, pořádek udržuje velmi dobrý. Ve vztahu k jiným odsouzeným je však manipulativní, sebestředný, odmítá cokoli dělat a poměrně často porušuje Vnitřní řád věznice např. tím, že se snaží směňovat věci, které nejsou jeho s jinými odsouzenými, což je ve výkonu trestu zakázáno.

ZÁVĚR

Trest odnětí svobody je trestem universálním, soud jej může uložit za trestný čin uvedený ve zvláštní části trestního zákona. Je považován za trest nejpřísnější, protože odnětí lidské svobody coby nejdůležitější hodnoty znamená pro člověka nejzávažnější újmu. Představuje nedílnou součást trestněprávního sankčního systému České republiky.

I přes omezování tohoto druhu sankce a aplikaci alternativních trestů nebude možné ani v budoucnosti uložit určité skupině pachatelů jinou trestněprávní sankci, než právě trest odnětí svobody. Mezi tyto pachatele patří i mladiství vrazi, na které jsem se soustředila ve své práci.

V každé společnosti bylo, je a vždy bude násilí a násilná kriminalita nedílnou součástí. Bohužel násilí páchané na lidech se stupňuje, brutalita násilí stoupá. Lidské životy jsou často ohrožovány pro zanedbatelný majetkový prospěch, agresivita navíc stoupá již v dětském věku.

Násilná kriminalita představuje nejzávažnější druh kriminálního jednání. Hlavním cílem trestní politiky proto vždy bude zamezování této formy zločinnosti a ochrana společnosti před právě takovými pachateli trestných činů, o kterých hovoří kazuistiky uvedené v této práci.

Cílem této práce bylo zprostředkovat náhled na prožívání výkonu trestního opatření u mladistvých vrahů. Z pohledu jednotlivých kazuistik je zřejmé, že se jedná vždy o jedince, který vychází z narušeného rodinného a sociálního prostředí. Tato skutečnost spolu s disociálním chováním má za následek páchání trestné činnosti.

Z hlediska mé zkušenosti a uvedených kazuistik vyplývá, že se většinou jedná o jedince, kteří jsou spíše introvertněji zaměřeni, egocentričtí, sebestřední a citově oploštělí. Rozumové schopnosti spíše v pásmu průměru s drobnými odchylkami směrem ke sníženému intelektu. U některých jedinců byla diagnostikována lehká mozková dysfunkce spojená se specifickými poruchami učení.

Nezanedbatelným poznatkem při psaní této práce bylo zjištění, že sledovaní jedinci mají z předchozích životních etap nezpracované tíživé situace týkající se především nefunkčnosti rodinného prostředí.

Mnozí z nich mají sklony k manipulativnímu chování, které mnohdy přecházelo k šikaně. „Venku“ to byli oni, kdo využívali moc jako prostředek kompenzace svých pocitů méněcennosti a nedostatečného sebevědomí.

Na druhou stranu, ve výkonu trestního opatření jsou to oni, kteří se obávají násilí ze stran jiných odsouzených. Zajímavým poznatkem je i hierarchie postavení mezi odsouzenými z hlediska paragrafu, kdy právě § 219, tedy vražda je na nejnižším žebříčku spolu s § 241 a 242, znásilnění a pohlavní zneužívání.

S ohledem na stoupající tendenci a závažnost násilí je třeba jasně stanovit netoleranci vůči násilí a ochránit tak společnost.

Jednou z forem je zabezpečovací detence. Je jedním z druhů ochranného opatření, které v některých případech nahrazuje ochrannou léčbu. Institut zabezpečovací detence je vykováván v detenčních ústavech. Jde o ochranné léčení ve speciálním ústavu, odkud by neměl být možný útek. Takzvaný detenční ústav je zařízení přesně na půli cesty mezi psychiatrickou léčebnou a vězením.

Zabezpečovací detence má být uložena tehdy, jestliže pachatel činu jinak trestného, který by naplňoval znaky zvláště závažného zločinu, není pro nepřítomnost trestně odpovědný, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a účelu ochranného léčení vedlo k dostatečné ochraně společnosti.

Kriminalitu je nutno brát jako celospolečenský problém. Nelze tedy vidět řešení jen ve formě trestu, ale je třeba se soustředit na prevenci, výchovu v rodině a ve škole.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

Legislativní normy, normativy VSČR

- ☞ *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015* [online] , VSČR. Dostupné z: <http://ad.vscr.cz/news_files/Koncepce2015.pdf> [citováno 2009-06-25]
- ☞ Metodický list č. 7 – Zacházení mladistvými odsouzenými ve VTOOS, VSČR 2008
- ☞ Nařízení generálního ředitele VSČR č. 23/1999
- ☞ Vyhláška č. 19/1988 Sb. ze dne 9. listopadu 1987 o postupu při úmrtí a o pohřbnictví
- ☞ Zákon č. 140/1961 Sb. ze dne 29. listopadu 1961 (trestní zákon) ve znění pozdějších předpisů
- ☞ Zákon č. 141/1961 Sb. ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů
- ☞ Zákon č. 169/1999 Sb. ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů ve znění pozdějších předpisů
- ☞ Zákon č. 218/2003 Sb. ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších předpisů
- ☞ Zákon č. 257/2000 Sb. ze dne 14. července 2000 o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb. ve znění pozdějších předpisů
- ☞ Zákon č. 293/1993 Sb. ze dne 10. listopadu 1993 o výkonu vazby ve znění pozdějších předpisů
- ☞ Zákon ČNR č. 555/1992 Sb. ze dne 17. listopadu 1992 o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky ve znění pozdějších předpisů

Odborné publikace a články

- ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. *Úvod do penologie*. Most, Sociálně právní institut, 1997 skripta
- HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5.
- KARABEC, Z. *Účel trestání*. Kriminalistika 2, roč. 2000, s. 108.
- KRATOCHVÍL, V. AJ. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-1301-X.
- KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. AJ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha, C. H. Beck. ISBN 80-7179-813-4.
- MÜHLPACHER, P., *Sociální a postpenitenciární péče*. Brno: Institut mezioborových studií, 1999.

- NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D. *Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky*. Praha: Karolinum, 1991. ISBN 80-7066-518-1.
- SOTOLAŘ, A., VÁLKOVÁ, H. *Trestní spravedlnost na přelomu tisíciletí*. Právní rozhledy č. 12, 1999,
- ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S.. *Trestní zákon: komentář*. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-041-9.

Internetové zdroje

- SKOUPÁ, L. *Systém vzdělávání pracovníků a odsouzených v českém vězeňství*. Bakalářská práce. [online]. Dostupné z: <<http://is.muni.cz/aut/th/55215>> [citováno 2009-07-01].

Ostatní neuvedená literatura

- BAJCURA L., *Práva vězně*. Praha: Grada 1999. ISBN 80-7169-555-6
- CRESSEY, DONALD R., *The Prison* New York : Holt Rineha
- MEZNÍK J., *Základy penologie*. Brno MU, ISBN 80-210-1248-X
- SUCHÝ O., *Mládež a kriminalita*. Praha : Meantrich 1972
- NĚMEC J., *Psychopatie a kriminalita*. Praha: Centurion 1993, ISBN 80-901121-7-X
- KOUKOLÍK F., DRTILOVÁ J., *Vzpouora deprivantů*. Praha Galén, Dotisk ISBN 978-80-7262-410-K

PŘÍLOHY

Příloha č.1: Program zacházení ve VTOS výchozí

Kód vězně:

Příjmení:

Jméno:

	Cíle programu	Prací a studiem změnit své chování a jednání v souladu se společenskými a právními normami. Naučit se sebeovládání a účelnému využívání volného času bez zneužívání alkoholu, vytvářet si náhled na své provinění. Zapojit se do aktivit PZ a snažit se o kladné hodnocení. Udržet si kontakt s rodinou.
1.	Pracovní aktivity práce ve prospěch věznice	sebeobslužné činnosti práce na ubytovně a na zahradě
2.	Vzdělávací aktivity Studuje ŠVS: ne Počet hodin studia na ŠVS: 0,0000	základy anglického a německého jazyka zájem o ŠVS - elektrovýroba
3.	Speciálně výchovné aktivity	sociálně právní poradenství a poradenství s psychologem v případě potřeby
4.	Zájmové aktivity	stolní tenis návštěva knihovny - četba
5.	Oblast utváření vnějších vztahů	s rodinou

Přiřazené aktivity

Kód aktivity	Typ aktivity	Název aktivity
VT-O	utváření vnějších vztahů	Sociálně právní poradenství
VT - V	vzdělávací	Německý jazyk
VT-V	vzdělávací	Základy anglického jazyka
VT-Z	zájmové	Sebeobslužné činnosti
VT-Z	zájmové	Stolní tenis

Tento program zacházení jsem si zvolil a zavazuji se jej plnit datum podpis odsouzeného
datum podpis speciálního pedagoga
datum Schvaluji: podpis ŘV /I.ZŘV

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autora: Bc. Petra Šulcová

Studijní program: Sociální politika, sociální práce

Studijní obor: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Prožívání výkonu trestního opatření odnětí svobody u mladistvých ve Věznici Všehrady

Počet stran bez příloh: 88

Celkový počet stran příloh: 1

Počet titulů české literatury a pramenů: 26

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 1

Počet internetových odkazů: 2

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jaroslav Kořa

Rok dokončení práce: 2009

Posudek vedoucího práce na diplomovou práci Petry Šulcové Prožívání výkonu trestního opatření u mladistvých ve věznici Všehrdy (PVŠPS, 2009)

P. Šulcová předložila diplomovou práci zabývající se situací mladistvých ve výkonu trestu, odsouzených za vraždu. V úvodních kapitolách autorka popisuje situaci ve vězeňském systému a jeho změny po r. 1989, kdy dochází k výraznější humanizaci vězeňství a k celé řadě dalších změn. Ukazuje struktury vězeňské služby a její úkoly. Další kapitola je věnována pojetí trestu, otázkám nápravy, kontroly, účelům trestu - a otevřela i otázku teorií funkcí trestu (odstrašující, rehabilitační, eliminační, resocializační a restituční). Následující subkapitola se zabývá specifikou trestů pro mladistvé, poukazuje na aspekty výchovné, ochranné a trestní. Mládež do 18 let je pak umisťována do speciálních vězeňských zařízení pro mladistvé - a autorka popisuje jak probíhá procedura přijímání odsouzených do výkonu trestu, jak jsou umisťováni (a na základě jakých paragrafů), jak dochází k jejich přeřazování, event. jak může dojít k přerušení výkonu trestu, jak trest končí - a jak dochází k propouštění. V krátkém nástinu jsou popsány i instituty milosti či zmírnění trestu, úteků či úmrtí.

Následující subkapitoly jsou věnovány právům a povinnostem mladistvých, klasifikaci a vnitřní diferenciaci odsouzených, popsány jsou formy zacházení s odxouzenými.

V kapitole o odborných zaměstnancích jsou popsány činnosti lidí jako je speciální pedagog, psycholog a sociální pracovník. Ti se podílejí na tvorbě resocializačních programů. Autorka současně poukazuje na to, že naplnit resocializační cíle je v současném stavu vězeňství obtížné. Poté se věnovala programům pro mladistvé, jejich pracovnímu nasazení, vzdělávání, speciálním výchovným postupům, zájmovým aktivitám. Zvláštní problematiku tvoří ve výkonu trestu odměny a tresty za vhodné chování, ale i za kázeňské přestupky. V kapitole o postpeniterní péči je zmapována oblast péče po absolvování výkonu trestu. Autorka tak v teoretické kapitole stručně popsala hlavní principy a činitele výkonu trestu, zmapovala výstižně celou sledovanou oblast.

V praktické části se orientovala na kasuistické studie, v nichž popisuje problémy v dětství, trestnou činnost a prožívání výkonu trestu. Kasuistiky jsou přes svou strohost vypovídající, poukazují na brutalitu pachatelů a poukazují na širší problémy osobnostní a sociální. V závěrech práce autorka shrnuje, že vybrané kasuistické studie dokládají narušené sociální a rodinné prostředí, disociální chování, sebestřednost či sklony k introverzi, ale také naznačují rozumové schopnosti v průměru se sklonem ke sníženému intelektu.

Celkové shrnutí: autorka se vzhledem k dlouholeté praxi ve vězeňské službě orientuje v celé širší problematice, rozkrývá jak proměny vězeňství a změny ve vězeňské legislativě, tak

poukazuje na současné problémy celého systému. Její práce je velmi čtivě psány, přesně a jasně formulována. K textu nemám závažnější připomínky. Za velice vhodně koncipované považuji kasuistické studie, které umožňují čtenáři dobrý vhled do zkoumané problematiky. Vzhledem k tomu, že text práce splňuje požadavky kladené na diplomové práce, doporučuji práci k obhajobě. Navrhovaná klasifikace: výborně

19. 9. 2009

doc. PhDR. Jaroslav Kořa

POSUDEK DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jméno studenta: Bc. Petra Šulcová
Název práce: Prožívání výkonu trestního opatření u mladistvých ve věznici Všehrdy
Studijní program / stud. obor: _____
Vedoucí práce: Doc.PhDr.J.Kořa
Oponent: dr.J.Toman

1. Rozsah práce

- 1.1 Počet stran celkem 93
1.2 Počet stran hlavní textové 87
1.3 Počet stran příloh 2
1.4 Počet titulů uvedených v seznamu pramenů 15

2. Formální a jazykové požadavky

	1	2	3	4	5
2.1 Jazyková úroveň (přesnost formulací, práce s odborným jazykem, formulace závěrů práce)	☐	☒	☐	☐	☐
2.2 Práce s prameny a odbornou literaturou (citace, dodržení normy ČSN ISO 690, teoretické zázemí autora)	☐	☐	☒	☐	☐
2.3 Úroveň formálního zpracování (členění práce, průvodní a poznámkový aparát, přílohy, grafika atd.)	☐	☒	☐	☐	☐

3. Metodika práce

	1	2	3	4	5
3.1 Adekvátnost použitých metod práce	☐	☐	☒	☐	☐
3.2 Vyváženost a funkčnost teoretické a praktické části	☐	☒	☐	☐	☐
3.3 Využití empirických výzkumných metod	ANO				
3.4 Využití praktických zkušeností	ANO				

4. Splnění zadání a přínos práce

	1	2	3	4	5
4.1 Přístup autora k řešení zadané problematiky (iniciativa, samostatnost, komunikace s vedoucím práce atd.)	☐	☐	☐	☐	☐
4.2 Splnění cílů práce	☐	☐	☒	☐	☐
4.3 Dosažené výsledky, odborný přínos a využitelnost práce	☐	☐	☒	☐	☐
4.4 Prezentace závěrů	☐	☐	☒	☐	☐

5. Přípomínky a otázky a náměty k diskuzi při obhajobě

1. Jaký byl záměr autorky při výběru zkoumaného souboru- nejtěžších trestů?
2. Záměr zkoumat prožívání byl vztahován k osobnostním vlastnostem pachatele či k vlastnostem trestu?

Dílčí připomínky: - Trest má i další funkce - zbavit viníka pocitu viny, formulovat jednoduchá a srozumitelná pravidla pro zahájení procesu reedukace(to, co vytváří u klientůve VTOS pocit bezpečí)

- Formulace výsledků analýzy prožívání(hlavního tématu)u jednotlivých subjektů je velmi stručné a nestrukturované
- V některých případech není formální rozdíl mezi citací a parafrází patrný(př.str.24, odk.12 a 13)
- Empirická část neprokazuje jednoznačně schopnost pracovat s empirickými daty

6. Celkové hodnocení práce

6.1 Slovní hodnocení celkové úrovně a přínos práce

Práce se opírá o reálné zkušenosti autorky z práce ve věznicí. Orientuje se v problematice, která je veřejnosti nedostupná, opředená různými tabu. Předkládá případové studie mladistvých odsouzených v kategorii vyjimečných trestů(když mladistvý je zpravidla odsouzen k polovině trestu, kterým by byl potrestán dospělý). Otázkou je, zda výběr právě tohoto souboru (vyjimečného i v oblasti VTOS) by nezasluhoval zvláštní pozornost metodologickou. Ze závěrů práce nevyplývá nic nového, ani překvapivého, ani proč je uveden právě takový počet případů. V jakémsi metodickém zdůvodnění(str.56) autorka pouze opakuje(ze str.25,26) citaci zákona ve vztahu k výši trestu(délce trvání odnětí svobody). Bez patřičné metodologie ovšem výčet případů může působit popisně až bulvárně. Za velmi dobrou lze považovat část práce, která přibližuje formální strukturu systému VTOS a popis "programu zacházení".

6.2 Doporučení práce k obhajobě:

DOPORUČUJI

6.3 Navrhovaná klasifikace

dobře

dle klasifikační stupnice:

1	2	3	4
výborně	velmi dobře	dobře	neprospěl/a

Praha, dne _____

Podpis: _____

